

930.2(497.5Savičenta)15/16”

929.52Quinzano

Primljeno: 11. 1. 2023.

Prihvaćeno: 3. 3. 2023.

Izvorni znanstveni rad

<https://doi.org/10.22586/pp.v42i64.24959>

*Danijela Doblanović Šuran**

U sjeni kancelara. Službenici obitelji Morosini i Grimani u Savičenti** od kasnoga 15. do početka 17. stoljeća***

Na temelju opsežne korespondencije između feudalnih gospodara Savičente (obitelji Morosini i Grimani) u Veneciji i njihovih službenika, kancelara i kapetana u Savičenti, ali i brojnih drugih izvora (sudskih procesa, izvješća, ugovora, statutarnih odredbi i sl.) pohranjenih u fondu Grimani e Barbarigo u Državnom arhivu u Veneciji (Archivio di Stato) osvijetljena je uloga i djelovanje kapetana i kancelara, kao i njihov odnos. Poseban je naglasak stavljen na kumske veze između obitelji kancelara i kapetana, kao i na trenutke i razloge njihovih sukoba. Dok je služba kapetana trajala kratko (pet, kasnije tri godine), kancelariju su više od stoljeća čvrsto držali članovi obitelji Quinzano. Očevi su je prepuštali sinovima. Dugotrajno obnašanje službe kancelara omogućilo je članovima ugledne obitelji stjecanje bogatstva, često nauštrb feudalnih gospodara. Taj aspekt djelovanja Quinzanovih posebno je analiziran kroz razloge sukoba s kapetanima, ali i mnogobrojne veze kojima si je obitelj priskrbila čvrsto zaleđe među uglednim članovima zajednice kao i među priprostim pukom, zemljoradnicima i stočarima.

Ključne riječi: Savičenta, Grimani, Morosini, kapetani, kancelari, obitelj Quinzano, 16. i 17. stoljeće

* Danijela Doblanović Šuran, Odsjek za povijest, Filozofski fakultet Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, Ivana Matetića Ronjgova 1, 52 100 Pula, Republika Hrvatska, E-mail adresa: danijela.doblanovic.suran@unipu.hr

** Današnji službeni naziv mjesta je Svetvinčenat. No, odabrala sam koristiti naziv Savičenta jer stanovnici i danas, unatoč službenome nazivu, svoje mjesto nazivaju Savičenta, a sebe Savičentinima. Pored toga, mjesto je zabilježeno kao Savičenta i u jednom od najvažnijih pravnih spomenika istarske povijesti, pisanom na hrvatskom jeziku glagoljicom – Istarskom razvodu.

*** Ovaj je rad financirala Hrvatska zaklada za znanost projektom *Topografija vlasti: istočnojadranski gradovi u srednjovjekovnim prostorima vlasti* (HRZZ IP-2019-04-2055, <http://topos.s11.novenaweb.info/hr/>).

Ukratko o povijesti Savičente

Savičenta je od 13. stoljeća bila u jurisdikciji pulske obitelji Castropola. Ženidbene veze Castropola s mletačkim Morosinijima rezultirale su 1384. investituroom Savičente braći Leonardu (Dardiju) i Giacomu Morosiniju.¹ Braća Morosini imala su u posjedu samo dio Savičente, a drugi dio bio je u rukama grofova Goričkih, odnosno od 1374. Habsburgovaca, koji 1380. ustupaju svoj dio Savičente gospodi od Devina.² Krajem 14. stoljeća posjede Devinskih naslijedili su Walseeovci (Hugo Devinski bio je u braku s Anom Walsee).³ Walseeovci su 70-ih godina 15. stoljeća Devin, Senožeče, Prem i prava⁴ koja su imali nad Savičentom prepustili Habsburgovcima u zamjenu za kaštel Kammer am Attersee kao nasljedni alod te kaštele Frankenburg, Neu-Attersee, Kogl i Seusenburg u zalog (kupoprodajni ugovor između cara Fridrika III. i Rajnperta II. Walseeovca).⁵ Morosinijima uspijeva objediniti sva prava nad Savičentom tek nakon što su Walseeovci ta prava prodali caru Fridriku III. To potvrđuje i zapis iz mletačkih *Libri commemoriali* pod datumom 19. ožujka 1498.: „Il doge dà a Michele Miari e Bertuccio Bagarotti, dottori, e a Gregorio Megro segretario ducale facultà di

¹ U kasnom 13. stoljeću spominje se investitura Nascinverri Castropoli, a potvrđena je i njegovu sinu Pietru (19. kolovoza 1300.), koji je imao dva sina: Nascinverru i Clocesija, i obojica su uvedena u posjed nad Savičentom. Nascinverra je pak imao sina Fiorina, Fiorin sina Andriola, a Andriolo sina Nascinverru. S druge strane, Clocesio je imao sina Folkera i kćer Nikoletu. Folker je umro bez nasljednika i svoj dio feuda prepustio je nećacima (sestrinoj djeci): Dardiju (Leonardu) i Giacomu Morosiniju. Naime, obitelji Morosini i Castropola bile su povezane brakom Nikolette Castropola i Andree Morosinija, koji su imali četvero djece: sinove Dardija (Leonarda) i Giacomu te kćeri Tomasinu i Franceschinu. Obiteljsko stablo na kojem su navedeni datumi investitura pojedinih članova obitelji Castropola nalazi se u: Italija – Archivio di Stato di Venezia (dalje: ASV) – fond Grimani e Barbarigo (dalje: GB), kut. 31, Obiteljsko stablo Castropola – Morosini.

² Usp. Camilo de Franceschi, „Il Comune polese e la Signoria dei Castropola [treći dio]”, *Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria* (dalje: AMSI), 19 (1903): 219-220; Josip Banić, *Istarski kašteli. Osluškujući svjedoke minulih stoljeća. Povijesna putanja srednjovjekovnih kaštela* (Pula: Istarska županija, 2022), 82.

³ Silvino Gigante, prir., „Regesti e documenti relative alle famiglie di Duino e di Walsee”, *Fiume. Rivista della Società di studi fiumani in Fiume* 15-16 / 18 (1937-1938 / 1940): 9 (1376. bračni ugovor između Hugona Devinskog i Ane Walsee), 12 (1385. Hugon povjerava brigu o djeci šurjacima iz obitelji Walsee). Usp. Milko Kos, „Jedan urbar iz vremena oko 1400. o imanjima Devinskih i Walseeovaca na Kvarneru”, *Vjesnik HARIP* 3 (1956): 3.

⁴ Orig. *Gerechtkait*. Prava koja Rajnpert ustupa caru vrlo se vjerojatno odnose na pravo sudstva.

⁵ Gigante, „Regesti e documenti”, 122-123, 127-128. Isprava je sačuvana kao insert (*copia vidimus*) u ispravi iz 1483. godine koju sastavlja Erhat, opat samostana u Baumgartenbergu, i izdaje ju grofu Jurju od Schaunberga, a sadržava i vidimuse šest isprava cara Fridrika III., od kojih je druga isprava datirana 19. ožujka 1470. i njome se sklapa rečeni kupoprodajni ugovor. – Zahvaljujem kolegi Josipu Baniću koji me je upozorio na postojanje ove isprave, kao i na pomoći pruženoj u njezinu čitanju i interpretaciji. Isprava se nalazi u arhivu u Linzu: Oberösterreichisches Landesarchiv, Herrschaftsarchiv Eferding-Starhemberg, Urkundensammlung 1: Starhemberger Urkunden, doc. 1895 [datum isprave: 16. X. 1483.].

negoziare coi rappresentanti dell'imperatore per l'appianamento di questioni relative ai confini nel territorio di S. Vincenti, ora di ragione di Marco del fu Paolo Morosini, e altri luoghi dell'Istria."⁶

Iako su Morosinijevi uz Savičentu bili vezani i prije, od 70-ih godina 15. stoljeća ta je mletačka patricijska obitelj snažno obilježila sudbinu mjesta. U povijesnim izvorima prije 70-ih godina 15. stoljeća Savičenta se nazivala *Villa Sancti Vincenti*. Nakon smrti Nascinverre Castropole (1467.), odnosno konačno 1473. godine, isključivi posjednik Savičente bio je Paolo Morosini,⁷ koji je postavio temelje njezine sustavne preobrazbe i započeo pretvaranje *ville* u *castrum*.⁸ Prije toga oko Savičente su se svađali Nascinverra Castropola i Walseeovci⁹, koji su mjesto preuzeli u vrijeme Nascinverrine maloljetnosti.¹⁰ Spor među njima 1460. rješavao je rašporski kapetan Iacomo Marcello, koji je presudio u korist Castropole (lipanj 1460.)¹¹. Kako je i zašto rašporski kapetan rješavao to pitanje nije jasno. No, Walseeovci njegovu presudu očito nisu smatrali valjanom jer 1464. Rajnpert i Wolfgang, sinovi pokojnoga Rajnperta Walseea, međusobno dijele naslijeđe tako da je Wolfgangu uz ostalo pripala i polovica Savičente.¹²

Nascinverra je, čini se, umro 1467. nasilnom smrću. U opsežnom procesu vezanom uz nastanak crteža o razgraničenju između Vodnjana i Savičente (1553.) zabilježeno je da su ga Vodnjanci „okrutno ubili u njegovoj kući i spalili mjesto”.¹³ Taj je događaj moguće i poblizje datirati. U *Katastiku isprava obitelji Grimani* iz 1675. zabilježene su razne isprave, a dvije su za ovaj slučaj posebno važne: ona

⁶ Riccardo Predelli, ur., *Libri commemoriali della Repubblica di Venezia*, sv. VI, knj. 18. Venecija: R. Deputazione Veneta di Storia Patria, 1903.

⁷ Paolo Morosini (1406. – oko 1482.) bio je sin Egidija (Zilio) Morosinija i Franceschine Morosini. „Paolo Morosini”, u: *Dizionario bibliografico Treccani*, pristup ostvaren 5. 12. 2022., www.treccani.it/enciclopedia/paolo-morosini_%28Dizionario-Biografico%29.

⁸ ASV-GB, kut. 31, Obiteljsko stablo Castropola – Morosini. Uz ime Paola Morosinija i Nascinverre de Castro Pola je 24. siječnja 1466. zabilježena investitura po pola. Savičenta je Paolu pripala u cijelosti nakon Nascinverrine smrti, odnosno konačno 1473. godine.

⁹ Walseeovci su preko rodbinskih veza krajem 14. stoljeća naslijedili posjede kuće Devin. Gigante, „Regesti e documenti”, 9 (1376. bračni ugovor između Hugona Devinskog i Ane Walsee), 12 (1385. *Ugone di Duino affida la tutela dei suoi figli ai cognati signori di Walsee*).

¹⁰ Iz svjedočenja pulskoga bilježnika (12. srpnja 1522.) u sporu Morosinijevih i porečkoga biskupa proizlazi da su Nascinverrina prava na feud uzurpirali Walseeovci za vrijeme njegove maloljetnosti. ASV-GB, kut. 5, *Copia del processo formato 1524 per la litte da San Vincenti fra il reverendissimo vescovi di Parenzo e il clarissimo messer Piero Morosini* (dalje: *Processo 1524*), 191r-v. Nije jasno jesu li Walseeovci i na koji način bili i rodbinski vezani uz Castropole. U registama procesa koji je Pietro Morosini vodio s porečkim biskupom 1524. pod točkom 18. stoji da su Walseeovci mjesto zauzeli silom (*fosse per violenza occupato*). ASV – fond Grimani di San Luca (dalje: GSL), kut. 11, Sažeci procesa 1524.

¹¹ ASV-GB, kut. 15, 5.E (na naslovnici). Presuda u korist Castropole nalazi se na fol. 7r-9r.

¹² Gigante, „Regesti e documenti”, 116.

¹³ ASV-GB, kut. 17, *Proces „M”* (Proces o razgraničenju između Savičente i Vodnjana, 1553.), 21r.

prema kojoj 24. siječnja 1467. porečki biskup Francesco Morosini (1464. – 1471.) uvodi u posjed nad Savičentom Nascinguerru Castropola i Paola Morosinija i druga, iz svibnja iste godine, kojom dužd rašporskome kapetanu određuje povlačenje prethodnih odluka o postavljanju stražara u Savičentu zbog Nascinverrina ubojstva.¹⁴ To znači da je Nascinverra ubijen između 24. siječnja i 23. svibnja 1467. Uz ime Paola Morosinija u obiteljskom stablu je 23. ožujka 1467. zabilježena investitura nad čitavim feudom nakon Nascinverrine smrti.¹⁵ Nascinverra Castropola nije imao nasljednika, pa je njegovu polovicu feuda preuzeo Paolo Morosini. No, svađe oko vlasništva nad Savičentom koje su vodili Castropole iz Trevisa nastavile su se još i u 16. stoljeću. Svjedoci ispitani 1522. u sporu između porečkoga biskupa i Pietra Morosinija spomenuli su dugotrajne i skupe svađe koje su oko Savičente vodili Paolo (umro vjerojatno 1482.) i Marco Morosini (umro u Savičenti 1501.¹⁶). Jedan njihov rođak u trećem koljenu, Andrea Baduario, svjedočio je da su se „otac Paolo i kasnije sin Marco dugo svađali s nekima de Castro Pola iz Trevisa, a svađe su prestale dugo nakon Marcove smrti”.¹⁷ Drugi svjedok u istome procesu, Bernardin Lupetina iz Labina, koji je odrastao u Savičenti i kojega je, kako je u svjedočenju izjavio, odgojila Nascinverrina svekrva Marija, tvrdio je da je Nascinverra kaštel ostavio njegovu pokojnom ocu Andriolu Lupetini, ali da je sud feud dodijelio Paulu Morosiniju.¹⁸

¹⁴ ASV-GSL, GSL, kut. 5, „Catastico delle scritture del N.H. Almore Grimani fo del N.H. Pietro fatto l'anno 1675” (dalje: „Catastico”), 2v-4v.

¹⁵ ASV-GB, kut. 31, Obiteljsko stablo Castropola – Morosini. U katastiku dokumenata obitelji Grimani iz 17. stoljeća zabilježeno je da su Paolo Morosini, tada načelnik Trevisa, i Nascinverra di Castropola 10. srpnja 1465. sklopili ugovor vezan za Savičentu (*Instrumento di compositione, transatione sive accordo... sopra le pretensioni del Castel di Sanvincenti*). ASV-GSL, GSL, kut. 5, „Catastico”, upis br. 18.

¹⁶ Maria Adank, „I Grimani di San Luca e le loro cose: potere, identità, relazioni sociali, lusso. Cultura materiale in un contesto familiare dell'élite veneziana tra XVI e XVII secolo” (doktorska disertacija, Università di Pisa, 2021), 77.

¹⁷ ASV-GB, kut. 5, *Processo 1524, 179v: ... longo tempore litigavit cum quibusdam cognominatos de Castro Pola de Tarvisio... et ipse testis cognovit quendam Gibbum ex dictos de Castro Pola qui cum dicto Domino Marco litigarunt, quod tamen litigium cessavit multo ante obitum eiusdem Domini Marci*. – U katastiku dokumenata obitelji Grimani iz 17. stoljeća vidljivo je da su se 1497. sporili s Castropolama oko Savičente. Pod rednim brojem 37. stoji: *27 febrero 1497. Processo di carte 78 tutte scritte concernente diverse scritture, Instrumenti et altro in causa tra li cittadini di Treviso da Puola et contro il Nobil Homo Signor Marco Moresini sopra la giurisdittione del Castello di Sanvincenti*. ASV-GSL, GSL, kut. 5, „Catastico”. Sažeci spomenutoga spora s članovima obitelji da Castropola iz Trevisa nalaze se u: ASV-GSL, GSL, kut. 11, Sažeci raznih procesa koje su Morosinijevi vodili s porečkim biskupom i nasljednicima Castropola (stranice nisu numerirane).

¹⁸ ASV-GB, kut. 5, *Processo 1524, 199r-v*.

Transformacija mjesta

Za vrijeme Paola Morosinija i njegova sina Marca mjesto je posve transformirano. Malu utvrdu koja je postojala za vrijeme Castropola pretvorili su u velebni kaštel, izgradili su lođu, trg i postavili temelje nove župne crkve, izgradili su niz novih kuća, ali i doveli radnu snagu, obrtnike koji su transformaciju proveli u djelo. Jedan od obrtnika koji je došao na inicijativu Marca Morosinija bio je kožar *Ioanes Petrus de Charmignati q. Forselli de Sarnigo Patria Bergomonensis*. U Savičentu je došao 28. svibnja 1480. iz Sarnica (kod Bergama) na nekoliko godina, a onda je tamo zasnovao obitelj i ostao. Njegovo svjedočenje u sporu između porečkoga biskupa i Pietra Morosinija opisuje Savičentu prije intervencija Paola i Marca Morosinija.¹⁹ Mjesto je prema njegovim riječima bilo gotovo pusto sa

¹⁹ ASV-GB, kut. 5, *Processo 1524*, 207v-216r.

Die Martis 15. mensis Iulii 1522. post prandium in Ecclesia Sancti Thoma Venetiarum Honorandus Vir Magister Ioanes Petrus de Charmignati q. Forselli de Sarnigo Patria Bergomonensis habitator in loco Sancti Vincentii Diocesi Parentia...

... dixit se esse annorum sexaginta quatuor, vel circa et cerdonem ac vivere de suo exercitio habere quem uxorem et filios et filias etiam nuptos et nuptas ac habuisse Domos et possessiones quas [...] proper guerras et adversas temporum conditiones vendidit...

... Dixit se practicasse et habuisse in predicto loco Sancti Vincentii iam pluribus annis, incipiendo scilicet de anno domini 1480 die 28 mensis maii et ab inde citra successive, nam eo tempore coepit inservire quondam Domino Marco Mauroceno olim domini Pauli cognominati sapientis secum accordatus ad eius servitia per triennium pro ut etiam servivit et post expletum tempus dicti cerdonii ad lacquem (?) remansit etque habitavit atque adhuc habitat in dicto loco sancti Vincenti ubi etiam nupsit tamen se nunquam cognovisse personaliter prefatus quondam Dominus Paulus Mauroceno, nequam etiam Dominus Nascinguerram de Castro Pollae...

... tunc temporis ipse testis ibi habitare, locus predictus erat Villa et locus quasi inhabitatus, et ibi erat modice domus, et humiles et non nisi tres aut quattuor solerata, prefatusque dominus Marcus iam fecerat fieri Palatium suum quod ad huc extat, quamuis adhuc esset tunc imperfectus, sed postea prefatus Dominus Marcus fabricavit et fieri fecit castrum cum fortilitio, et turribus moeniis robusti et alia aedificia, ac etiam Domos pro incolis et colonis et de se nunquam cognovisse aliquos Dominos dicti loci ante prefatum Dominum Marcum Mauroceno et quondam Dominum Petrum eius fratrem qui domini Marcus et Petrus habuerunt ut dicitur quendam alium fratrem Dominum Ioannem nominatum eidem testi peritus incognitum quia iam preantea obierat et habuerunt quandam sorrorem nominatum Dominam Helisabeth, qua fuit uxor quondam Domini Ioannis de Frangepanibus comitis Veglensis, quam etiam ipse testis cognovit et practicavit et quod idem Dominus Marcus iudicio ipsius testis multum exposuit in et pro fabrica, bonificatione et constructione dicti loci, ad quas ita sedulo et diligenter dabat operam et quasi continue, quod aliquando reperiebatur habere magistros triginta partim murarios, partim marangonos partim fabros, aliosque fornasarius et pistores et alios sculptores operantes pro et sub eius stipendio circa premissa et quod licet alii quod particulares postea successive fabricaverint aliquas Domos quaranta unam (?) etiam ipse testis fabricavit tamen plures fuerunt illic fabricatae per dictum Dominum Marcum aliosque de Cha Mauroceno, quod per alios, quodque idem Dominus Marcus quo ad Domos particulares quas fabricabat, solvebat omnia sed quo ad publica aedificia scilicet Castri, ecclesiarum et viarum aliorumque similium ponebat et solvebat lapides, cementa et lignamina ferramenta et alias res sive illa conduci faciebat et etiam magistrantibus solvebat incola autem loci ponebant spera manualium de quibus tamen manualibus nemo gravabatur Invitus sed chavitae, et libenter faciebant...

samo nekoliko kuća, a Marco Morosini napravio je o svojem trošku novih četrdesetak kuća.

Kad je riječ o transformaciji mjesta, iznimno je važna bila i uspostava novih službi, među kojima su najvažnije ona kapetana i kancelara. Jedan od prvih kapetana bio je *Simon Massaratius* iz Bala. Njegov sin Paolo također je svjedočio u sporu između porečkoga biskupa i Pietra Morosinija 1522. (tada je bio 57-godišnjak, što znači da je rođen oko 1465.) i dao svoje viđenje transformacije Savičente u razdoblju u kojem je s ocem tamo stanovao. Njegov je otac kapetan u Savičenti bio desetak godina (do smrti 1584.). Paolo navodi da je on tada bio dječak (*ita quod non dum mutaverat dentes venit ibi habitationis in Sancto Vincentio cum dicto patre suo*) i da mjesto nije imalo utvrdu ili kaštel, bilo je malo i nerodno, s nekoliko malih kuća, od kojih su neke bile prekrivene slamom, a neke kamenim pločama. Morosini je tamo izgradio kaštel s tri kule, velebnom palačom i dvije cisterne, a nakon što je on (svjedok, dakle nakon 1584.) otišao iz Savičente nastali su trg, lođa, kuća u kojoj je smještena kancelarija, mnoge kuće koje su bile prekrivene kamenim pločama i kupama. Pored toga doveo je mnoge nove stanovnike iz prostora Lombardije i drugih regija, među kojima brojne zanatlije.²⁰

Marco Morosini umro je bez nasljednika. Oporučno je Savičentu ostavio Polettu Dandolo, sinu svoje nećakinje Caterine Dandolo r. Frankopan (Caterina je bila kći njegove sestre Elisabete Morosini i krčkoga kneza Ivana Frankopana).²¹ Kako je Poletto 1512. umro prije svojih roditelja, Savičentu je oporučno ostavio upravo njima. Caterina je nadživjela supruga Francesca Dandola i Savičentu ostavila svojem pranećaku Pietru Morosiniju²² (sinu Francesca Morosinija, koji je pak bio prvi bratić njezine majke Elisabete, sin Andree Morosinija, a Andrea Morosini

²⁰ ASV-GB, kut. 5, *Processo*, 275v-278r:

... quod locus predictus Sancti Vincentii dum pater ipsius testis esset ibi capitaneus ut supra erat Villa tantum sine Fortilicio, et sine Castro, sed locus rusticanus incultus et parvus fructuosus cum dominus parvis coopertis et partim de paleis partim de lastris seu plastris lapideis, et eiusdem quidem pauci set humilibus. Sed habitante ibidem ipso testem unam cum dicto quondam patre suo prefatus quondam Dominus Marcus Mauroceno ibi fieri fecit construxit et fabricavit unum Castrum, seu fortilitium cinctum maeniis de vivis lapidibus compaginatis et unum insigne Palatium cum tribus turribus et duabus Cisternis ac quibusdam aliis fabricis, ac etiam fieri fecit unam magnam braydam apud Burgum a muro circumdatam pro ut haec ipse testis ibi habitando ut supra fieri vidit. Et ulterius prefatus Dominos Marcos post recessum ipsum testis fieri fecit in dicto loco multas Domos etiam lapideas et cuppis coopertas pulchras, amplas multaque alia fabricas et melioramenta prout ipse testis intellexit ac similiter fieri fecit plateam, logiam, et cancellariam et unam rugam domos, prout similiter ipse testis intellexit.

... quos prefatus Dominus Marcus Mauroceno ex Longobardia etiam aliis locis venire fecit habitatores in Sancto Vincentio... inter quos fuerunt Magister Iacobus Murarius sive Lapidica et quidam Nascimbenus cultor Vinearum et faber lignarius faciendarum buttarum quos ipse testis cognovit et practicavit, qui etiam reliquerunt post se posteros habitatores eiusdem loci.

²¹ Adank, „I Grimani di San Luca e le loro cose”, 77.

²² Adank, „I Grimani di San Luca e le loro cose”, 81-87.

bio je brat Caterinina djeda s majčine strane, Paola Morosinija).²³ Pietra Morosinija naslijedio je sin Andrea, a njega dvije kćeri, Angela i Morosina, koje su se 1560. vjenčale za braću Grimani i kao miraz u brak donijele Savičentu.²⁴

Službenici obitelji Morosini i Grimani u Savičenti

Kapetani u Savičenti zabilježeni su već u izvorima iz 15. stoljeća. Tako je 1434. Savičentom upravljao Konrad Herberstein, vjerojatno u službi Walseeovaca.²⁵ Kapetan se spominje i vezano uz razgraničenje Savičente i Vodnjana u vrijeme mletačkoga dužnosnika Pietra Valiera 1448. godine.²⁶ Uostalom, sve do druge polovine 15. stoljeća Savičenta je bila pod kontrolom kapetana u Pazinu, a ubrajala se među posjede austrijske Istre.²⁷

Nije poznato koji su drugi službenici pored kapetana postojali prije negoli su 70-ih godina 15. stoljeća Morosiniji dobili Savičentu. Svjedok u sporu između porečkoga biskupa i Pietra Morosinija 1522., pulski bilježnik Maksimilijan Tartaro, navodi da u vrijeme Castropola nije bilo kancelara ni drugih službenika. Njegov je pokojni brat Nikola Tartaro bio prvi kancelar.²⁸ U jeku transformacije Savičente iz *ville* u *castrum* Paolo i Marco Morosini uveli su i niz novih službenika. Pored kapetana, spominju se dva konzula, teklić i kancelar (... *Dominus Marcus in dicto loco pro suis officialibus tenebat et alii post eum tenerunt duos consules, et praeconem, et cancellarium...*)²⁹. Tijekom 16. stoljeća u izvorima se uz kapetana i kancelara

²³ ASV-GB, kut. 31, Obiteljsko stablo Castropola – Morosini.

²⁴ Danijela Doblanović, *Žrvanj života. Stanovništvo Savičente od početka 17. do početka 19. stoljeća* (Zagreb: Srednja Europa, 2017), 15.

²⁵ ASV-GB, kut. 15, *Sentenza Marcella* (svezak od 60 folija bez naslova, počinje s *Nobili et sapienti viro Iacobo Marcello...*), 49r. Zabilježen je kao Corad Herberstein. Piše pismo kapetanu pazenatičkom Nicoli Mianiju i oslovljava ga „fradello dela magnifica Signoria vostra”. Walseeovci su tada bili u prisnim odnosima s Venecijom, pa odatle ta fraza koju valja protumačiti kao: njihovi su gospodari, Walsee s jedne i Venecija s druge strane, u dobrim odnosima, stoga bi trebala biti i njih dvojica, odnosno zajednice koje su im dodijeljene na upravu.

²⁶ ... *cercha el fato de miser Piero Valier etc.: el qual circui et confino el ditto territorio como etiam apar in la sua domanda contra el qual suo fondamento che mai non provera miser Piero haver cavalchado suxo per la ditto differentia, ma solum haverse reduto a Santa Maria de Satiam et li haver ordinato. Essendo li el capitano de San Vincenti...*, ASV-GB, kut. 31, 3 (Vodnjanska žalba na presudu kapetana Marcela, 1460./1461.), 43r. Proces istoga sadržaja nalazi se i u kut. 15, a na naslovnicu je oznaka 3.C.

²⁷ Banić, *Istarski kašteli*, 82.

²⁸ ... *et quod prefatus dominus Nascinguerra personaliter residebat in dicto loco, et non tenebat aliquos offiliales, nisi cancellarius, et primus eius Cancellarius fuit quondam Nicolaus Tartaro, frater ipsius testis qui erat cancellarius et sub illo nomine cancellarii etiam factor eiusdem Domini Nascinguerrae...*, 192r-v. Svjedočenje 72-godišnjega egregius vir dominus Maximimianus quondam Domini Nicolai, Notarius et Nobilis Polensis, svjedočenje od 12. srpnja 1522. u crkvi sv. Tome u Veneciji. ASV-GB, *Processo 1524*, kut. 5, 192r-v.

²⁹ ASV-GB, *Processo 1524*, kut. 5, 201r.

pojavljuju i kancelarov pomoćnik, kavaljer i glasnik (kao kapetanovi pomoćnici) te suci. Nekima je služba trajala duže, nekima kraće. Kapetani su u pravilu birani na pet, kasnije tri godine, a ponekad su službu nakon isteka ugovora produživali ili su se nakon nekoliko godina opet vraćali. Biralu su svoje pomoćnike (glasnika i kavaljera), čije su službe trajale onoliko koliko i kapetanova, ako prije nije došlo do promjene. U matičnim knjigama krštenih Savičente, primjerice, kao kavaljer od 1577. do 1583. zabilježen je Lorenzo de Bergamo.³⁰ Njegova dugotrajna služba vezana je za razdoblje u kojem su kapetani bili Bortolo Fanzago i Francesco Gavardo. Kao glasnik (*comendador*) u matičnim knjigama krštenih 1591. zabilježen je Marko Sotolić (kuma na krštenju tada je bila njegova supruga Zuanna). Njegova je služba glasnika trajala barem do 1596., što znači da je bio glasnik za vrijeme kapetana Fina, Guerre i Busata.³¹ Kavaljeri su trebali biti na raspolaganju kapetanu za održavanje reda, poštovanje propisa, kontroliranje prihoda, ponajviše vezano uz desetine i sl. Njihova je dužnost bila i zatvaranje vrata mjesta (ulaza), zvonjenje da bi najavili nastupanje noći, čuvanje i kontroliranje granica, a posebno kontrola šuma Presike i Proštine.³² Glasnik se pak trebao brinuti o konjima u kaštelu, dane uoči velikih blagdana pomesti trg, pomesti lođu ujutro u sudbene dane, naizmjenice s kavaljerom kontrolirati šume... Mjesto je mogao napustiti samo uz kapetanovu dozvolu.³³ Ponekad su rodbinske veze odigrale važnu ulogu pri odabiru tih dužnosnika. Primjerice, kancelar u pismu Marinu Grimaniju navodi da je supruga kapetana Fina rođakinja glasnikove supruge.³⁴

³⁰ Zabilježena su krštenja njegove djece, ali on i njegova supruga Anzola, koja je ponekad navedena i kao *la cavaliere*, bili su u tom razdoblju često i kumovi. Dok je bio kavaljer, zabilježen je kao *ser Lorenzo de Bergamo*, a kasnije *mistro*. Hrvatska (dalje: HR) – Državni arhiv u Pazinu (dalje: DAPA) – fond 429 – Zbirka matičnih knjiga (dalje: ZMK), Matična knjiga krštenih Savičente (1568. – 1588.) i HR-DAPA-429-ZMK, Matična knjiga krštenih Savičente (1589. – 1647.)

³¹ Kancelar Quinzano često ga spominje u svojim pismima Marinu Grimaniju. Nije se slagao s njime, kao ni s tadašnjim kavaljerom. U pismu od 28. travnja 1596., prije dolaska novoga kapetana, pisao je da bi kapetanovi službenici trebali biti poštene i časne osobe. Tada glasnika opisuje kao razvratnika i grubijana kojega svi nazivaju Marco Fufigna, koji je aljkavo radio svoj posao oko bilježenja količina vina i žitarica za desetinu. Kavaljera pak opisuje kao lijenčinu i nitkova. ASV-GB, kut. 39, Kancelarovo pismo od 28. 4. 1596.

³² ASV-GB, kut. 31. Nije datirano, ali prema rukopisu i ostalim značajkama odnosi se na prvu polovinu 16. stoljeća.

³³ ASV-GB, kut. 31.

³⁴ ASV-GB, kut. 39, *Carteggio 1595-1596*, Kancelarovo pismo od 13. 5. 1596. (... *che ai capitani mai si dovria dar autorità deffinita di ellegger comandador, et cavalier, ne altri Offitii se prima quelli havrenno elleti non ne danno conto al serenissimo Principe al qual aspetti la Confirmatione meno habbino autorità di cassarli senza la sua saputa et licentia perche havriano più a core le cose di Sua Serenità. Essendossi introdoto da certo tempo in qua, più che li officiali attendino alle cose particular de Capitani siano loro servitori e spioni, se ben non si curano delle cose publiche della Serenità Vostra se ne tien conto. Ho scritto al Signor Capitano Fino e fattoli tagliarda istanza venghi quanto prima al suo carico, che tengo ordine da Vostra Serenità qual si sia per venir di far suodar Il Castello a questo Capitano e provederli de Carri et Cavali a suo piacimento e di quanto mi rispondera qli ne daro conto...*). Iz matičnih knjiga

Nova garnitura raznih dužnosnika birala se na dan sv. Mihovila. Tada se sazivalo vijeće i odabrana su dva nova suca, sakristan, sindik, prokurator (*procuratori del comun*), *giustizieri*, *stimadori* te četiri župana (za San Bricio, Laco, San Zerman i Radegosu), čija je služba trebala trajati do sljedećega 29. rujna.³⁵ Iz izvora proizlazi da su se službe uglavnom vrtjele oko istih ljudi, koji su se samo rotirali na različitim dužnostima. Primjerice, 1562. suci su bili Iacobo Polisano i Antonio Grisino. Tri godine poslije Iacobo Polisano bio je *stimador del comun*. Ser Ricardo Vodopija navodi se također tih godina kao sudac i kasnije kao *conduttur del dazio del vino*.³⁶

Kapetani

Dužnosti kapetana bile su brinuti se o feudalnom posjedu, posebno o prihodima. Ugovorima o stupanju u službu dužnosti su im samo načelno definirane (prilozi 1 i 2). Iz sačuvanih ugovora mogu se iščitati određeni problemi do kojih je dolazilo s kapetanima, pa je ugovor s kapetanom Finom iz 1592. nešto razrađeniji od onoga koji je Marin Grimani sklopio s Bortolom Fanzagom trideset godina prije, u proljeće 1562., u kojem stoji samo da kapetan mora *far et far far tute le cose appartenenti alla Fatoria nel Castel de San Vincenti et suo Territorio ... tenendo particular conto delle nostre Intrade cosi per conto di decima come di altro*. Finom ugovor iz 1592., za razliku od Fanzagova, sadržava i izričitu zabranu za kapetana da trguje žitaricama i da na prostoru Grimanijeve jurisdikcije kupuje bilo kakvu vrstu žitarica ili bilo čega drugog kao posrednik za neku drugu osobu (Prilog 2). Uvođenje te formulacije u ugovor vrlo je vjerojatno vezano za zlorabu funkcije kapetana koja se dogodila od 1562. do 1592. godine. Stavka ugovora prema kojoj kapetani moraju boraviti u mjestu za vrijeme trajanja službe u starijem je ugovoru (1562.) nešto blaže izražena nego u onome iz 1592. godine. Naime, u prvome ugovoru stoji da kapetan ima obvezu boraviti u mjestu, a u drugome je to naglašeno izrazom *obligatione espressa*, odnosno da je to kapetanova izričita obveza. Izbijanje kapetana radi vlastitih poslova provlači se kao problem kroz korespondenciju kapetana i kancelara s gospodarima feuda. Izbijanje kapetana iz Savičente spominje se u pismu kancelara Bartolomea Quinzana Marinu Grimaniju (siječanj 1589.). Kancelar je o stupanju u službu pregovarao s Koprani-
nom Antonijem Finom (*eccellentissimo dottor Fino*), pa izvještava Grimanija da je Fino željan i voljan stupiti u njegovu službu kao kapetan te da su odmah o tome

doznajemo da je glasnik bio Marko Sotolić. HR-DAPA-429-ZMK, Matična knjiga krštenih Savičente (1589. – 1647.), 1591., 2r.

³⁵ ASV-GB, kut. 39, Popis dužnosnika izabranih 29. 9. 1596.

³⁶ Popis iz 1562. nalazi se u procesu iz 1562. između Marina Grimanija i porečkoga biskupa, ASV-GB, kut. 12, 40v, a popis iz 1565. u ASV-GB, kut. 13, Proces protiv pre Pietra Pesole 1565., nenumerirane stranice.

potpisali i ugovor, a preselit će se u Savičentu s obitelji, dok će svoju kuću u Kopru iznajmiti kako ne bi morao dolaziti češće od jednom godišnje na četiri dana.³⁷ Ipak, Fino je tijekom službe izbivao iz drugih razloga. U Kopru je imao solanu koju je dobio od punca, pokojnoga Antonija Lugnana, početkom 80-ih godina 16. stoljeća.³⁸ Priroda mletačkoga patricija podrazumijevala je isprepletanje političke karijere s onom trgovačkom.³⁹ Ta se tendencija može prepoznati i kod nekih kapetana u Savičenti, koji su većinom pripadali koparskome patricijatu i u Kopru imali dodatnu djelatnost. Kapetan Bratti u veljači 1603. traži Marina Grimanija dozvolu da dođe u Veneciju odati mu počast (vjerojatno jer je svježe preuzeo dužnost kapetana), ali bi tamo ostao 15 dana zbog, kako kaže, svojih važnih poslova (*con detta occasione faro alcuni miei servizi i qualli a me importa molto*).⁴⁰ Tjedan dana nakon toga šalje drugo pismo, u kojem ponavlja molbu i navodi da bi u Veneciji obavio i *con detta occasione venire a sbrigarmi di alcuni miei negotii che a me importa molto*.⁴¹ Iz korespondencije kancelara i Morosine Morosini doznajemo da je Bratti u Kopru imao i neke solane.⁴²

Kapetani su predsjedali sudom. Suđenja su se prema Statutu događala ponedjeljkom i subotom (16. glava Statuta – *De li zorni ordinarii a tegner rason*).⁴³ Izvor iz 1775. podrobnije opisuje dužnosti kapetana, a među njima i one vezane uz sudstvo, pa kapetanu objašnjava da se, kad je riječ o građanskim parnicama (*giustizia civile*), na njegove odluke mogu žaliti samo gospodaru feuda (*Per quanto riguarda la giustizia civile, Lei sa che le sentenze del Capitano non sono appellabili che al Padrone*), a za kaznene slučajeve (*giustizia criminal*) Girolamo Grimani traži

³⁷ ASV-GB, kut. 8, 5. 1. 1589.

³⁸ ASV-GB, kut. 11, *Carteggio 1600-1601*, Kancelarovo pismo Marinu Grimaniju od 12. 7. 1600.

³⁹ Andrea Zannini, *Venezia città aperta. Gli stranieri e la Serenissima XIV-XVIII sec.* (Venecija: Marcianum Press, 2009), 21.

⁴⁰ ASV-GB, kut. 15, *Carteggio 1603-1604*, Kapetanovo pismo Marinu Grimaniju od 24. 2. 1603.

⁴¹ ASV-GB, kut. 15, *Carteggio 1603-1604*, Kapetanovo pismo Marinu Grimaniju od 1. 3. 1603.

⁴² ASV-GB, kut. 11, *Carteggio 1606-1607*, Kancelarovo pismo Morosini Morosini od 7. 6. 1606.

⁴³ ASV-GB, kut. 23, *Capitolare di Sanvincenti*. Kopija Statuta Savičente s početka 17. stoljeća naslovljena *Capitolare di Sanvincenti* čuva se u arhivu u Veneciji u fondu Grimani e Barbarigo, kut. 23. Poslao ju je Morosini Morosini kancelar Quinzano 1606. godine kad je došlo do problema s kapetanom Brattijem (ASV-GB, kut. 39, *Carteggio 1606-1607*, Kancelarovo pismo Morosini Morosini od 24. 8. 1606.). U arhivu u Trstu (Archivio di Stato) čuva se samo kazalo statutarnih odredbi, iako na korica rukopisa stoji naslov *Statuto di Sanvincenti*, a izvor je kao takav zaveden i u inventaru fonda *Corte d'Appello*. Kazalo se odnosi na primjerak Statuta u koji su posljednje izmjene unesene u drugoj polovini 18. stoljeća i koji sadržava 288 odredbi na 104 folije. Nije poznato je li primjerak Statuta na temelju kojega je nastalo kazalo sačuvan i gdje se čuva. Vrlo je vjerojatno stradao u požaru općinske zgrade u Savičenti 1932. godine. Usp. Adank, „I Grimani di San Luca e le loro cose”, Prilog V (Appendice V); Danijela Doblanović Šuran, „Seksualno nasilje u ozračju straha: Savičenta na izmaku 16. i početkom 17. stoljeća”, u: *Corpus, carnalitas...: o tijelu i tjelesnosti u povijesti na jadranskom prostoru*, ur. Marija Mogorović Crljenko i Elena Uljančić (Poreč: Zavičajni muzej, 2023), 60. O požaru općinske zgrade: Vjekoslav Gašparović, *Kameni blizanci. Kontinuirani ponoćni sati u Savičenti i Dvigradu* (Rovinj: Vlastita naklada, 2022), 20-21.

da se stvarima pristupi sabrano da bi se sa sigurnošću utvrdio zločin i njegov počinitelj, te da za najteže zločine kazne budu stroge, dok kod onih lakših treba biti blag i kazniti novčanim kaznama ili radom, već prema mogućnostima pojedine osobe.⁴⁴ Iz brojnih je izvora sačuvanih u fondu Grimani e Barbarigo vidljivo da su kapetani u kaznenim slučajevima trebali pokrenuti istražni postupak (*formar processo*) i potom ga poslati vlasnicima feuda u Veneciju, koji su odlučivali kako postupiti.

Izricane su i smrtne presude. Vidljivo je to iz kapetanova pisma poslanog Marinu Grimaniju, tada duždu, u kojem kapetan piše da još nije izvršena smrtna kazna nad Helenom jer ju nema tko obaviti.⁴⁵ Proces vezan uz njezin slučaj nije sačuvan, ali je zato sačuvana presuda za izvršenje smrtne kazne nad drugom ženom tridesetak godina poslije. Tada je (1632.) Marija Radoslović osuđena na smrt vješanjem kao vještica.⁴⁶

Kapetani su zbog svojih velikih ovlasti u suđenju u očima drugih mletačkih rektora doživljavani iznimno moćnima. Primjerice, vodnjanski podestat *Ioannes Augustino Mauro* žalio se u pismu mletačkome duždu vezano uz problem granice između Vodnjana i Savičente na kapetana u Savičenti, koji postupa suprotno dogovorenom jer je on u Savičenti vrhovni sudac.⁴⁷

U izvorima je zabilježeno i mnogo slučajeva gdje je vidljivo da su kapetani olako pokretali istražne postupke protiv nekoga tko im se zamjerio ili tko se prema njima nije ponašao s dužnim poštovanjem.⁴⁸ Tu im je ovlast na neki način davao i Statut. U glavi 6. stoji: *Ako bi neka osoba na suđenju ili pred kapetanom uopće drsko uvrijedila neku drugu osobu ne poštujući tako sud ni kapetana, neka bude kažnjena s 20 solada i više od toga kako se kapetanu bude činilo i s obzirom na to o kome je riječ.*⁴⁹

⁴⁴ ASV-GSL, VSV (Feudi di Visinada e San Vincenti), kut. 10, *Commisioni date da Girolamo Grimani padrone al capitano Tomaso Bembo*, 1775.

La Giustizia criminal deve esercitarsi con posatezza per esser certo del delitto, e del Reo, con severità sopra li deliti gravi, ma nei piccoli fatti con temperanza valendosi pitosto della via sommaria e di qualche pena pecuniaria o di lavoro secondo le circostanze delle persone.

⁴⁵ ASV-GB, kut. 39, *Carteggio 1599-1600*, Kapetanovo pismo od 25. 5. 1599. *Non e ancora fatta decapitar Helena per non potersi trovar chi faccia l'officio...*

⁴⁶ ASV-GSL, VSV, kut. 10, *Senzenze capitali*. Usp. Antonio Facchinetti, „Degli Slavi istriani”, *L'Istria* (Trieste), 17. 4. 1847., 104.

⁴⁷ ASV-GB, kut. 31, Pismo vodnjanskoga načelnika od 10. 11. 1553. ... *non havendo esso capitano giudice superiore alla sua opinione potrebbe far alcun acto pregiudiciale a vostra serenita signor del loco...*

⁴⁸ Vidi: Dobljanović Šuran, „Seksualno nasilje u ozračju straha”, 65.

⁴⁹ ASV-GB, kut. 23, *Capitolare di Sanvincenti*.

Dechiarimo che sel sera alcuno che presuntuosamente in iuditio over al trove davanti al Capitano nostro inzurerà alcuna persona non havendo rispetto al tribunal ne reverentia al prefato capitano nostro cazi alla pena de soldi XX et de quel piu paresse al Capitano havendo rispetto alla qualita de la iniuria et delle persone.

Zbog ovlasti vezanih uz suđenje i pokretanje istražnih postupaka mnogi su ih doživljavali kao tlačitelje i neprijatelje. Primjerice, župnik u Savičenti Antonio Adamo pisao je 1554. Chiari Morosini o velikim ovlastima koje su imali ili su si ih prisvajali njezini službenici u Savičenti. Iz pisma je očito da je župnik bio u sukobu s nekima od njih, najvjerojatnije kapetanom⁵⁰, ali je pisao loše o više službenika.⁵¹

Iz popisa kapetana sastavljenog prema informacijama iz arhivskih izvora (uglavnom iz fonda Grimani e Barbarigo iz Državnoga arhiva u Veneciji te matičnih knjiga Savičente) proizlazi da se većina prezimena savičentskih kapetana koji su tu dužnost obnašali do kraja 16. stoljeća podudara s prezimenima koparskoga patricijata. Oni su često bili kapetani feudalnih posjeda u Istri. Primjerice, popis kapetana u Barbanu i Raklju⁵² (feudalni posjed mletačke obitelji Loredan) za razdoblje od 40-ih godina do kraja 16. stoljeća sadržava nekoliko Koprana, a neka se imena poklapaju i s imenima kapetana u Savičenti. Koparski patriciji zadržali su za sebe i mjesto načelnika u Dvigradu, koji od 1651. postaje svojevrsni „feud“ koparske komune, dok u drugim mjestima, primjerice Buzetu, Oprtlju i Bujama, koparski patriciji nisu dugo opstali kao mletački rektori.⁵³

Kancelar Quinzano imao je loše mišljenje o kapetanima koji dolaze iz redova koparskoga patricijata. Krajem rujna 1606., nakon smjene kapetana Brattija, trebalo je naći novoga kapetana. Kancelar Quinzano tada piše Morosini Morosini u Veneciju da koparske plemiće krasi velika oholost i mali prihodi.⁵⁴

Kad se nakon smrti Antonija Fina raspravljalo o novom kapetanu, kancelar Bortolo Quinzano pisao je o četiri kandidata, a sva su četvorica bila koparski patriciji: Giovanni Batista del Bello, Pietro Polo Zaroto, Iulio Bratti i Francesco del Taco. Izabran je 52-godišnji Francesco del Taco, koji je prije toga bio načelnik u

⁵⁰ Na to upućuje izraz „inappellabili“, koji je vezan uz suđenje, jedan od onih s kojima je župnik bio u sukobu sigurno je i kapetan, a kapetan je u to vrijeme bio vjerojatno Marco Barbarigo (vidi popis kapetana).

⁵¹ ASV-GB, kut. 8, Župnikovo pismo Chiari Morosini od 10. 6. 1554. ... *mi lamento et forte dolio di alcuni maledici, quali con falsi sembianti da crudel serpenti con suo accutto vene della mordace lingua mi hano percuso usque ad mortem... perche sono zanchadori, ma le cose che sono di mometo et importano a V.S. le copreno et ascondeno ... questi sui ministri troppo fidelli, dico maligni et perversi, Signora Magnifica, immo perversissimi, che da loro nasce tutta la difficulta et mio travaglio. Loro si fano signori, non uno ma più, chiamar si fanno inappellabili et thengono il piede sopra la gola a me e a questi poveri sudditi et fioli di V. S. a tal non pono fiatare...*

⁵² „Notizie storiche su Barbana“, *La Provincia dell'Istria* (Kopar), 1. 12. 1876., 1947-1948.

⁵³ Giovanni Radossi, *Monumenta heraldica Iustinopolitana. Stemmi di rettori, di famiglie notabili, di vescovi e della città di Capodistria* (Rijeka; Rovinj; Trst: Unione italiana; Centro di ricerche storiche; Università popolare, 2003), 34, bilj. 115.

⁵⁴ ASV-GB, kut. 11, *Carteggio 1606-1607*, Kancelarovo pismo Morosini Morosini od 28. 9. 1606. *gentilhomini di Capodistria hano assai superbia e pocha Intrada.*

Dvigradu.⁵⁵ Pietro Zaroti kasnije je postao dvigradski načelnik⁵⁶, a Julio Bratti postao je nakon del Taca kapetan u Savičenti.

Kapetani i kancelari u Savičenti imali su čvrste veze s predstavnicima vlasti u susjednom Dvigradu i Barbanu. U matičnim knjigama krštenih druge polovine 16. stoljeća spominje se više slučajeva kumskih veza između obitelji kapetana u Barbanu ili načelnika u Dvigradu i kapetana i kancelara u Savičenti, pri čemu su ovi iz Savičente bili kumovi njihovoj djeci, koja su u Savičenti i krštena.⁵⁷ Vjerojatno ih je bilo i više, ali za to razdoblje nisu sačuvane matične knjige za Barban i Dvigrad, nego samo za Savičentu. Zanimljivo je i da je kapetan Bortolo Fanzago 1582. u Savičenti sklopio brak s udovicom pokojnoga barbanskoga kapetana Zuana Guardi dalla Badia.⁵⁸

Neki su kapetani s feudalnim vlasnicima, najprije Morosinijima, a poslije i s Grimanijima, o čemu ima mnogo više sačuvanih izvora, imali dobre odnose. U prilog tome govori i podatak da je Paolo (Poletto) Dandolo u oporuci svojem vjernom kapetanu u Savičenti ostavio 25 dukata.⁵⁹ Bortolo Fanzago bio je u službi Grimanijevih kao kapetan u više navrata, što sigurno govori u prilog tome da su njegovim radom gospodari feuda bili zadovoljni, ali i o tome da je bio u dobrim odnosima s kancelarom. Neki su kapetani svjesno ili u neznanju preuzeli ovlasti koje nisu bile u njihovoj ingerenciji, na što su upozoreni i za što su kažnjeni.

⁵⁵ *Delli tre proposti alla Serenità Vostra il Signor Giovanni Batista del Bello e dottore. Io lo conosco benissimo. Ha quatro o cinque fioli maschi. Attende all'esercizio di Avvocato. Huomo di bon tempo. Il signor Pietro Polo Zaroto conosco ancha lui. Ha dei fioli assai e non ha quelle qualità che desidera la Serenità Vostra per il governo di questo castello. Il signor Giulio Bratti e stato Capitano a Barbana al servizio de colmissimi Loredani. Non ha molta fameia, e per quanto intendo ha fatto assai buon offitio lo giudicherei il meglio di quelli tre. Si attrova un altro gentilhuomo di Capodistria, il signor Francesco del Tacco di bonissima famiglia, ha dui nepoti, l'uno e dottor, l'altro e stato sopracomito. Egli pero sta da sua posta con una sorella Pizzochera. E huomo di cinquantadui ani e di vita bona e molto esemplar. Ha di buone littere e comodo e governa ben casa sua. Questi gentil huomo venira volentieri e con animo di servir la Serenità Vostra in vita se li sera di sodisfatione. Ch'io lo stimo certo non attende a mercantie a lui ne e stato Podesta a Dui Castelli ha fatto buon offitio. È zio del quondam signor capitano Fino e li affermo che l'havea fermo animo di proponerlo alla Serenità Vostra in loco suo. Non cognosco di altri migliori soggetti.* ASV-GB, kut. 11, Kancelarovo pismo Marinu Grimaniu od 3. 10. 1600.

⁵⁶ www.statodamar.it: Pietro Zaroti je načelnik Dvigrada 1606. godine, pristup ostvaren 5. 12. 2022.

⁵⁷ Kći barbanskoga kapetana Colmana Vergerija iz Kopra krštena je u Savičenti 23. studenog 1583. Kumovi su bili Zuane Specier iz Rovinja (Basilisco), Giacomina Summa, supruga Zorzija Summe (liječnik u Savičenti) i kancelarova kći Lukrecija Quinzano. HR-DAPA-429-ZMK, Matična knjiga krštenih Savičente (1568. – 1588.).

Kći barbanskoga kapetana Hercula Allensija i njegove supruge Lukrecije krštena je u Savičenti 20. kolovoza 1589., a kumovi su bili pulski knez Filippo Diedo i Franceschina, supruga kancelara Quinzana. HR-DAPA-429-ZMK, Matična knjiga krštenih Savičente (1589. – 1647.), 1r.

⁵⁸ HR-DAPA-429-ZMK, Matična knjiga vjenčanih Savičente (1581. – 1589. / 1622. – 1623.): 25. veljače 1582. u Savičenti su vjenčani udovica pokojnoga barbanskoga kapetana *magnifico miser Zuane Guardi dalla Badia* i savičentski kapetan Bortolo Fanzago.

⁵⁹ Adank, „I Grimani di San Luca e le loro cose”, 79-80.

Primjerice, Marin Grimani poslao je 21. studenog 1595. kapetanu Busatu oštro pismo u kojem ga optužuje za njegovo loše upravljanje i terećenje podanika u Savičenti, o čemu priča cijela Istra, a sve to svakodnevno dolazi do njega preko izvješća istarskih rektora (Marino Grimani tada je bio dužd). U pismu je i proglas koji je kapetan bio dužan pročitati na vijeću, a kojim ga Grimani obvezuje da vrati nezakonito stečeni novac od presuda i sl.⁶⁰

Kulminacija malverzacija dogodila se za vrijeme kapetana Julija Brattija iz Kopra, koji je prije toga bio kapetan u Barbanu. U listopadu 1600., kad se pregovaralo o mogućim kandidatima za novoga kapetana, kancelar Quinzano hvalio ga je kao najbolji izbor. Ipak, nije izabran tada nego koju godinu poslije. Dok je bio kapetan, s obitelji kancelara Quinzana višestruko se kumski vezao.⁶¹ Tijekom svojega mandata oštetio je fontik i mnoge žitelje feudalnoga posjeda Grimanijevih. Po nalogu Morosine bio je u zatvoru u kaštelu, iz kojega ga je onda kancelar pustio, pa je bio zatočen u kaštelu.⁶² Kancelar je Morosini pisao da je Bratti dao nalog svojem tastu u Kopru da proda neke njegove solane za koje bi dobio 400 dukata kojima će obešteti one kojima duguje u Savičenti.⁶³ Bez dozvole je otišao iz kaštela sredinom listopada 1606., dok je kancelar bio na Limu. Njegova je obitelj ostala u kaštelu.⁶⁴ Zbog toga je Morosina oštro opomenula Quinzana za propust i nedozvoljeno puštanje Brattija iz zatvora.⁶⁵ Stvari kapetana Brattija još su nekoliko mjeseci nakon njegova odlaska bile u kaštelu.⁶⁶

Neki su se kapetani u službi zadržali kraće, neki duže. Neki su u Savičenti kao kapetani i umrli: Fanzago (1582.), Guerra (1594.) i Fino (1600.). Kako matične knjige umrlih Savičente prije 1668. nisu sačuvane, nije poznato jesu li u Savičenti i pokopani. Ako jesu, vjerojatno su kao i ostali ugledni pripadnici društva pokopani u župnoj crkvi.⁶⁷ Iz matične knjige umrlih doznajemo pak da je 8. ožujka 1668. Zuanna, supruga kapetana Nicole Viallija, pokopana u crkvi Sv. Marije od Sacijana.⁶⁸

⁶⁰ ASV-GB, kut. 39, Pismo upućeno kapetanu 21. 11. 1595.

⁶¹ Bio je kum na krštenju Valeriji Lukreciji Quinzano, kćeri Vincenta Quinzana i njegove supruge Katarine (13. travnja 1604.), a Quinzanovi su bili kumovi dvoje njegove djece, sina krštenog 24. kolovoza 1604. i kćeri 2. veljače 1606.

⁶² ASV-GB, kut. 11, *Carteggio 1606-1607*, Kancelarovo pismo Morosini od 30. 10. 1606.

⁶³ ASV-GB, kut. 11, *Carteggio 1606-1607*, Kancelarovo pismo Morosini od 7. 6. 1606.; Kancelarovo pismo Morosini od 16. 7. 1606. (kapetan je zatvoren i pod nadzorom u kaštelu).

⁶⁴ ASV-GB, kut. 11, *Carteggio 1606-1607*, Kancelarovo pismo Morosini od 15. 10. 1606.

⁶⁵ ASV-GB, kut. 11, Kancelarovo pismo Morosini Morosini od 30. 10. 1606.

⁶⁶ ASV-GB, kut. 11, Kancelarovo pismo Morosini Morosini od 20. 2. 1607.

⁶⁷ Doblanović, *Žrvanj života*, 112-113.

⁶⁸ Biskupijski arhiv u Poreču (dalje: BAP) – Zbirka matičnih knjiga (dalje: ZMK) – Matična knjiga umrlih Savičente (1668. – 1738.), 8. ožujka 1668.

Kapetani su na raspolaganju za sebe i svoju obitelj imali rezidencijalni dio kaštela u kojem su obitavali. Sa sjeverne strane kaštela (današnja Žlinja) nalazio se vrt, unutar kojega je bio i dio namijenjen kapetanu (*Orto del Capitano*).⁶⁹ Kako je to zabilježeno na jednom crtežu s početka 17. stoljeća, vrt je bio lijep i koristan (*è d'utile e di bellezza*).⁷⁰ U njemu je bilo voćaka (dud, šljiva, orah, breskve), vinove loze, dio s različitim povrtnicama, kao i dio zasaden žitaricama. U zapadnom dijelu vrta, odmah do sjeverozapadne kule, bilo je nekoliko grmova ruža. Na crtežu je napomena da je vrt bio jako plodan i godišnje davao 30 spuda vina i 25 spuda žita.⁷¹ Kapetani su vlasnicima feuda u Veneciju često slali košare voća iz toga vrta, kao i ružinu vodicu od tamošnjih ruža.⁷² Dio vrta bio je nekoć, kako je zabilježeno na crtežu, namijenjen drugim službenicima (*ufficiali*).

Iz sačuvanih izvora moguće je sastaviti popis kapetana u Savičenti, koji je zbog parcijalne sačuvanosti gradiva⁷³ nepotpun, no i takav omogućuje određene zaključke:

- 1) Služba im je najprije trajala pet, a potom tri godine.
- 2) Na početku su kapetani (do sredine 16. stoljeća) birani među istarskim patricijima iz Pule, Labina, Bala, a tijekom druge polovine 16., u 17. i 18. stoljeću redom su bili pripadnici koparskoga patricijata.⁷⁴
- 3) Ponekad su iste osobe koje su obnašale dužnost kapetana u Savičenti prije ili poslije toga bile kapetani u Barbanu ili načelnici u Dvigradu.
- 4) Neki su službu kapetana obnašali više puta, ne nužno u kontinuitetu.
- 5) Za opstanak kapetana bila je nužna dobra suradnja s kancelarom.

⁶⁹ Sandra Čelić Višnjić, „Castello di San Vincenti u razdoblju od 1467. do 1614. godine”, u: *Notabile Castrum / Castello ben munito e ornato*, ur. Josip Višnjić (Svetvinčenat: Općina Svetvinčenat, 2019), 70-71, 75.

⁷⁰ ASV-GB, kut. 24, Crtež vrta.

⁷¹ ASV-GB, kut. 24, Crtež vrta.

⁷² Brojna pisma kapetana i kancelara koja svjedoče o slanju voća i ružine vodice nalaze se među korespondencijom (*Carteggio*) u kut. 11, 24 i 39 u ASV-GB.

⁷³ Popis je sastavljen na temelju gradiva u fondovima Grimani e Barbarigo i Grimani di San Luca u ASV-u te na temelju matičnih knjiga Savičente.

⁷⁴ Za kapetane u 17. i 18. stoljeću vidi *Popis kapetana* u: Doblanović, *Žrvanj života*, 19.

Tablica 1. Popis kapetana u Savičenti od kasnoga 15. do početka 17. stoljeća

Ime i prezime	Razdoblje u kojem je bio kapetan	Izvor ⁷⁵
Simon Maxerantius	oko 1474. do 1484.	ASV-GB, kut. 5, <i>Processo 1524</i> , 278r.
Leonardo de Bonasso / Lunardo de Bonasi, <i>cives Polense</i>	1494., 1496.	ASV-GB, kut. 5, <i>Processo 1524</i> , 202r; kut. 31, Potvrda o desetini, 11. 8. 1494.
Octaviano Morosini	1505.	ASV-GB, kut. 31, Zapisnik vijeća, 13. 4. 1505.
Michiel di Medici	1512.	ASV-GB, kut. 5, <i>Processo 1524</i> , 92r.
Anastasius de Nigroponte	1520.	ASV-GB, kut. 5, <i>Processo 1524</i> , 169r.
Lucha Bon	1520, 1522., 1524.	ASV-GB, kut. 10, Pismo od 9. 12. 1524.
Marco Barbarigo	1525., 1526., 1527., 1528.	ASV-GB, kut. 40, Zapisnik od 15. 11. 1525. ASV-GB, kut. 10, Pismo od 18. 5. 1526. ASV-GB, kut. 12, Grimani „B” (Zapisnik o sporu s porečkim biskupom iz 1568.), 76r. ASV-GB, kut. 10, Pismo od 10. 7. 1528.
Pietro Negri	1531.	ASV-GB, kut. 12, Grimani „B” (Zapisnik o sporu s porečkim biskupom iz 1568.), 76v.
Luca Bon	1536., 1537.	ASV-GB, kut. 24, Potvrda o plaćanju porečkom biskupu, 2. 12. 1536.
Bortolomio de Quinziano	1538., 1539.	ASV-GB, kut. 24, Potvrda o primanju plaćanja od strane kapetana, studeni 1538. <i>Isto</i> , siječanj 1539.
Pietro Negri	1541.	ASV-GB, kut. 10, Pismo od 4. 11. 1541.
Mario Anzelini	10. 9. 1550.	ASV-GSL, GSL, kut. 5, Katastik 1675., br. 51.
Marco Barbarigo	1553.	ASV-GB, kut. 17, Proces o razgraničenju između Vodnjana i Savičente iz 1553. („M ⁿ ”), 1r, 1v, 2v, 53v, 54r, 53r.
Bortolo Fanzago	1556., 1559. – 1560.	ASV-GB, kut. 11, Pismo od 28. 9. 1556.
Bonomo, Constantinus	do travnja 1562.	ASV-GB, kut. 40, Pismo od 12. 4. 1562.
Bortolo Fanzago	1562. – 1582. (1562., 1566., 1568., 1571., 1580., 1582.)	ASV-GB, kut. 40, Pismo od 12. 4. 1562. ASV-GB, kut. 40, Pismo od 8. 9. 1567. ASV-GB, kut. 40, Pismo od 24. 12. 1564.

⁷⁵ Brojni su izvori u kojima se spominje služba pojedinih kapetana (pisma, ugovori, sudske parnice i sl.). Razdoblje trajanja službe pojedinoga kapetana rekonstruirano je i na temelju sačuvane korespondencije. Primjerice, jasno je da je služba kapetana Fina završila između kolovoza i listopada 1600. jer početkom studenoga 1600. pisma potpisuje kapetan Tacco, a pismo kancelara Quinzana iz listopada 1600. sadržava podatak o tome da se traži novi kapetan. Ovdje su, radi veće preglednosti, navedeni samo neki koji upućuju na trajanje službe.

Ime i prezime	Razdoblje u kojem je bio kapetan	Izvor ⁷⁵
Zuan Francesco Gavardo (<i>nobile miser Zuan Francesco Gavardo cittadin di Capodistria</i>) ⁷⁶	1582. – 1586.	ASV-GB, kut. 31, Ugovor o postavljanju Gavarda za kapetana, 1582.
Priamo Guerra (<i>Nobil homo miser Priamo Guerra cittadin della Mota</i>)	1592. – 1594. ⁷⁷	ASV-GB, kut. 31, Ugovor o postavljanju za kapetana, 24. 2. 1590.
Giovanni Domenico Busato	16. 7. 1594. – 1596.	ASV-GB, kut. 39, Pismo Marina Grimanija kapetanu Busatu, 21. 11. 1595.
Antonio Fino	1596. – 1600. ⁷⁸	ASV-GB, kut. 8 (Prilog 1).
Francesco del Tacco	studeni 1600. – 1603.	ASV-GB, kut. 40, Pismo od 2. 11. 1600.
Giulio Bratti	1603. – 1606.	ASV-GB, kut. 11, Kancelarevo pismo Morosini Morosini od 30. 10. 1606.
Mario Angiolini	1608. – 1613.	ASV-GB, kut. 39, Kopija Morosinina pisma kapetanu od 21. 4. 1608.

Tablica 2. Popis barbanskih kapetana⁷⁹

Marco Bertaccio	1540.
... Gualterio	1543.
Pietro Negri, Albonese	1545.
Giovanni Pietro Ravenoldo	1553.
Agostino Lanza	1555.
Silvestro de Andretis (vice capitano)	1556.
Girolamo Pamperga	1577.
Bortolo Fanzago	1561.
Gian Francesco Gavardo, Capodistriano	1562.
Simon Lexi, Zuppano e vice capitano	1566.
Giovanni Francesco Gavardo	1568. ⁸⁰
Gerolimo de Asola	1570.
Giacomo Proffici	1576.

⁷⁶ ... *il Magnifico messer Francesco Gavardo al presente Capitano del Castel di San Vincenti, et Signor Alvise Grisoni mio Cusino, tutti nobilli di Capodistria...*, Slaven Bertoša, „Tri oporuke barbanskih plemića (16. i 17. st.)”, Radovi Zavoda za hrvatsku povijest 37 (2005), br. 1: 396.

⁷⁷ Umro u Savičenti za trajanja službe kapetana.

⁷⁸ Umro u Savičenti za trajanja službe kapetana.

⁷⁹ Tablica je sastavljena prema: „Notizie storiche su Barbana”, *La Provincia dell'Istria* (Kopar), 1. 12. 1876., 1947-1948 te prema matičnim knjigama krštenih i vjenčanih Savičente za razdoblje do 1610. godine. Kurzivom su označeni kapetani koji se pojavljuju u matičnim knjigama Savičente, a istaknuti su oni koji su bili i kapetani u Savičenti.

⁸⁰ AMSI, 1893., *Senato mare – Cose dell'Istria*.

Pietro Dragano	1577.
<i>Zuane Guardi dalla Badia, che fo Cap. In Barbana</i>	1580. ⁸¹ , 1582.
<i>Colmano Vergario di Capodistria</i>	1583.
<i>Hercole Allensio</i> ⁸²	1587., 1589.
Martino Erjava, zuppano e vice capitano	1590.
Iulio Bratti ⁸³	prije 1600.

Obiteljska služba – kancelarija u rukama obitelji Quinzano

U manjim sredinama, gdje pravni promet nije mogao biti osobito obiman, ista je osoba obnašala funkciju bilježnika i kancelara.⁸⁴ Tako je u Savičenti postojao kancelar, koji je imao svojega pomoćnika. Funkciju kancelara čitavo je 16. stoljeće obnašala obitelj de Quinzan/Quinzani/Quintiani.⁸⁵ Vjerojatno je prvi kancelar iz te obitelji (Bortolomio) ili neki njegov predak došao u valu naseljavanja koje je proveo Marco Morosini, a prije njega i njegov otac Paolo, koji su iz prostora današnje sjeverne Italije doveli niz obrtnika i službenika s ciljem unapređenja mjesta.⁸⁶

Služba je kod Quinzanijevih bila obiteljska stvar. Nasljeđivali su je sinovi od očeva, a nasljeđivali su, sudeći prema izvorima, i imena, jer se u tih nešto više od sto godina sve vrtilo oko četiri imena: Bortolomio (Bartolo, Bartolomeo, Bortolo), Zuan Francesco, Iseppo i Vincenzo.⁸⁷

⁸¹ Prema apostolskoj vizitaciji Agostina Valiera iz siječnja 1580. Milena Joksimović, ur., *Visitatio apostolica* Diocesis Polensis A.D. MDLXXX (Pazin; Poreč; Pula: Državni arhiv u Pazinu; Porečka i pulska biskupija; Istarska županija, 2023), 612-613.

⁸² Prezime nije posve jasno. Bio je kum na krštenju u Savičenti 1577. (kad je bio dvigradski načelnik) i 1589. (kad je bio kapetan u Barbanu), a zabilježen je kao *Allensio*. HR-DAPA-429-ZMK, Matična knjiga krštenih Savičente (1568. – 1588.). Attilio Krizmanić u radu o barbanskim grbovima navodi da je 1587. kapetan Herculo Ellenio sklopio ugovor o dovršetku gradnje ureda kancelara/bilježnika. Na grbu koji je postavljen prilikom obnove zvonika crkve sv. Nikole 1585. nalaze se tri grba: središnji je označen inicijalima L. L. (Leonardo Loredan), lijevi inicijalima H. A. (Herculo Aellenio), a treći bi trebao biti grb Barbana. Vidi: Attilio Krizmanić, „Gli stemmi di Barbana“, Pola CDU 929.6(497.5Barbana), *Istria on the Internet – Cities, Towns and Hamlets – Barban (Barbana)*, pristup ostvaren 5. 12. 2022., https://www.istrianet.org/istria/towns/barban/krizmanic_stemmi.htm.

⁸³ U pismu duždu 3. listopada 1600. kancelar Quinzan navodi da je Iulio Bratti nekoć bio kapetan u Barbanu. ASV-GB, kut. 11.

⁸⁴ Vidi: Jakov Jelinčić, Nella Lonza, *Statut dvigradske općine* (Pazin; Kanfanar: Državni arhiv u Pazinu, 2007), 38.

⁸⁵ Vjerojatno je prezime vezano uz mjesto njegove provenijencije. Quinzano je naselje blizu Verone.

⁸⁶ U sporu porečkoga biskupa i Pietra Morosinija 1524. mnogi svjedoci govorili su o dolasku brojnih obrtnika za vrijeme Paola i Marca Morosinija, a neki su svjedoci i sami bili ti koji su tada došli. ASV-GB, kut. 5, *Processo 1524*. Vidi i bilj. 19 (svjedočenje jednoga od tadašnjih doseljenika).

⁸⁷ U matičnoj knjizi krštenih Savičente (1589. – 1647.) zabilježeno je da se kći Vincenca Quinzana i njegove supruge Katarine zvala Valeria Lukrecija (139r), a Vincenzove su se sestre zvale upravo tako: Valerija i Lukrecija. HR-DAPA-429-ZMK, Matična knjiga krštenih Savičente (1589. – 1647.)

Prema izvorima (korespondencija na relaciji Savičenta – Venecija, sudski procesi, razni zapisi o davanjima i izvješća), Bortolomio Quinzano bio je bilježnik u službi Morosinijevih u Savičenti barem od 1501. do 1522.⁸⁸ Godine 1525. kancelar je bio *Ioannes Franciscus Quinzanus*.⁸⁹ Bilježnik imena Bortolomio u izvorima se ponovno spominje i 1536.⁹⁰ Vjerojatno je riječ o unuku Bortolomea s početka stoljeća, odnosno sinu Zuanna Francesca. U pismu koje kapetan Pietro Negri šalje u Veneciju (vjerojatno Andrei Morosiniju) u studenome 1541. spominje Zuanfrancescha koji je jučer nakon ručka primio njihovo pismo.⁹¹ Kako su pisma od Morosinijevih primali kapetani i kancelari, vjerojatno je riječ o kancelaru Zuanfranceschu Quinzanu. Sredinom stoljeća (1553. – 1556.) bilježnik je bio Zuan Francesco Quinzano od Bortolomija.⁹² Godine 1565.,⁹³ kao i 1568., kao kancelar u izvorima se spominje Bartolomeo Quinzano, sin pokojnoga Zuanna Francesca (*Bartholomeus Quintianus q. Domini Ioannis Francisci publicus Imperiali auctoritate notarius ac Castri Sancti Vincentii Cancellarius*).⁹⁴ Istoimeni se kancelar u Savičenti pojavljuje 1574.⁹⁵ i 1575.⁹⁶ te od 1581. do 1602. godine. Potom je 1603. i 1604. kancelar bio Vincentio Quinzano i konačno 1606. i 1607. Zuan Francesco od Iseppa od miser Bortola.⁹⁷ Jasno je iz navedenoga da je kancelarija u Savičenti tijekom 16. i u ranom 17. stoljeću bila stvar obitelji Quinzano.

Pored funkcije kancelara, prezime se u izvorima u dva navrata veže i za funkciju kapetana. Bartolomeo Quinzano (*de Quinzan*) prema izvorima je bio kapetan 1538. i 1539.⁹⁸, a početkom 17. stoljeća, nakon nagle smjene kapetana Brattija, Gian Francesco Quinzano obnašao je osim uloge kancelara i onu vicekapetana.⁹⁹

⁸⁸ Adank, „I Grimani di San Luca e le loro cose”, 85. Bio je pozvan kao svjedok u Veneciju prilikom spora Pietra Morosinija i porečkoga biskupa i tada je izjavio da je u Savičenti kao kancelar bio već u vrijeme smrti Marca Morosinija (umro u Savičenti u rujnu 1501.).

⁸⁹ ASV-GB, kut. 10, Kopija isprave od 13. 11. 1525.

⁹⁰ ASV-GB, kut. 10, *Procesus civilis inter Clarissimam dominam Claram Maurocenam*, 55v.

⁹¹ ASV-GB, kut. 10, Pismo kapetana Negrija od 4. 11. 1541.

⁹² O imenu bilježnika 1553. doznajemo iz procesa vezanog uz spor s Vodnjanom oko granice, ASV-GB, kut. 17, „M”, (2v, 3r, 3v), ali i brojnih drugih izvora iz toga razdoblja pohranjenih u tom fondu.

⁹³ Prijava protiv Lorenza Lorenzija, sina pokojnoga kožara Bertucija za *fraudo di decima del vino*, 19. listopada 1565., ASV-GB, kut. 8. Usp. Adank, „I Grimani di San Luca e le loro cose”, 61-62.

⁹⁴ ASV-GB, kut. 12, „B, Grimani, Processo”, 10v-11r.

⁹⁵ ASV-GB, kut. 31, Sjednica vijeća, 25. 7. 1574.

⁹⁶ ASV-GB, kut. 31, Inventar kaštela za vrijeme kapetana Fanzaga, 1575.

⁹⁷ Korespondencija (*Carteggio*) između kancelara i Marina Grimanija, odnosno kancelara i Morosine Morosini. ASV-GB, kut. 11, 15 i 39.

⁹⁸ ASV-GB, kut. 24, Potvrde o plaćanju godišnje feudalne naknade porečkom biskupu.

⁹⁹ ASV-GB, kut. 39, pismo od 24. 8. 1606.; Kći Gio Francesca Quinzana, koji je naveden kao *magnifico signor cancelaro et capitano di questo Castello* krštena je 4. svibnja 1607. HR-DAPA-429-ZMK, Matična knjiga krštenih Savičente (1589. – 1647.), 49v.

Svakako je obitelj Quinzano bila među moćnijima u Savičenti. Potvrđuju to i njihove kumske veze.¹⁰⁰ Od 1568. do 1599. (od 1568. sačuvane su matične knjige krštenih) član obitelji Bartolomea Quinzana bio je kum/kuma na čak sto krštenja u Savičenti. Sam bilježnik Bartolomeo zabilježen je kao kum u matičnim knjigama krštenih samo četiri puta (1578. – 1586.), ali je zato njegova supruga Franceschina kao kuma zabilježena čak 22 puta od 1568. do 1594. godine. Kao kume se spominju i Bartolomeove kćeri Lukrecija (34 krštenja od 1580. do 1593.¹⁰¹), Eufemija/Fumia¹⁰² (pet puta od 1581. do 1590.), Orsina (tri puta od 1580. do 1582.), Valerija¹⁰³ (pet puta od 1595. do 1599.) i Quinzanella jednom 1578. godine. Devet je puta kao kuma 1572. i 1573. zabilježena Maria Quinzano (vjerojatno je riječ o kancelarovoj majci) te jednom 1598. kancelarova nevjesta Katarina, supruga njegova sina Vincenza. Iako su žene iz obitelji Quinzano mnogo češće od muških članova obitelji bile kume, i kancelarovi sinovi pojavljuju se kao kumovi. Vincenzo je od 1584. do 1599. kum bio 12 puta, a Zuanne Francescho pet puta od 1594. do 1599. godine.¹⁰⁴ Kumskim su se vezama Quinzanijevi tako povezali s brojnim obiteljima na području Savičente, ali i okolnih župa (Dvigrad, Barban). Njihova je kumčad pripadala obiteljima različitih društvenih slojeva, od seljaka preko obrtnika do Grimanijevih službenika (kapetani, kavaljeri, suci i dr.). Primjerice, Franceschina Quinzano (supruga kancelara Bartolomea) bila je kuma dvojici unuka kapetana Zuan Francescha Gavarda, djeci njegova sina Rinalda (30. studenog 1583. i 17. listopada 1585.), sinovima barbanskoga kancelara Martina Erjavca/Rijavca (1580. i 1587.), Anzoli, kćeri barbanskoga kapetana Herkula Allevarija (20. kolovoza 1589.), kao i kćeri kavaljera Lorenza de Bergama (2. veljače 1577.). Pored kumskih veza s uglednim obiteljima, Quinzanijevi se pojavljuju i kao kumovi u slučajevima nezakonite djece. Tako je 30. kolovoza 1599. Valerija Quinzano bila kuma Mariji, nezakonitoj kćeri Agneze Triestine, koja je zabilježena kao *meretricis publice*. S nekim su obiteljima kumske veze potvrđene ponovljenim kumstvima. Među njima su primjerice obitelji Zanchi, Stoycovich, Summa, Savergnan, Furlan, Trecento, Francz (Urbanich), Franchin (Manzoni),

¹⁰⁰ Usp. Danijela Doblanović, Marija Mgorović Crljenko, „Godparents and Marriage Witnesses in Istria from the Fifteenth to the Seventeenth Century”, *Dubrovnik Annals* 21 (2017): 22-24.

¹⁰¹ Na krštenju 1593. zabilježena je kao Nikolina udovica, kći kancelara Bartolomea Quinzana, a 1590. posljednji je put kao kuma zabilježena samo kao kancelarova kći. Dana 18. lipnja 1590. vjenčala se s *miser Nicolo Petronio del magnifico miser Zuanne Petronio nobile da Pirano*. BAP-ZMK, Matična knjiga vjenčanih Savičente (1588. – 1674.)

¹⁰² U matičnoj knjizi krštenih zabilježeno je da su krštene dvije kćeri kancelara Bartolomea Quinzana imena Eufemija/Fumia: 31. ožujka 1568. Eufemija Orsina, a 28. kolovoza 1572. Fumia Anastasia. Budući da se kao kuma pojavljuje i njegova kći Orsina, vjerojatno je kuma Eufemija ona rođena 1572. godine. To bi značilo da je na prvome krštenju kao kuma imala samo devet godina. HR-DAPA-429-ZMK, Matična knjiga krštenih Savičente (1568. – 1588.) i HR-DAPA-429-ZMK, Matična knjiga krštenih Savičente (1589. – 1647.).

¹⁰³ Krštena 11. kolovoza 1582. HR-DAPA-429-ZMK, Matična knjiga krštenih Savičente (1568. – 1588.).

¹⁰⁴ Usp. Doblanović, Mgorović Crljenko, „Godparents and Marriage Witnesses”, 22-24.

Gregory, Gersin, Quelis, Curta, Cunaz, Calimeri i Baizo. S nekima od tih obitelji Bartolomeo Quinzano bio je povezan i tako da su oni bili kumovi njegovoj djeci. Primjerice, preko kumova Zorzija Summe, Zenera di Manzonija od pok. ser Franchina, supruge Giovannija Pietra Quelisa, kavaljerove supruge Anzole de Bergamo (*la cavaliera*). U dvostrukoj je kumskoj vezi bio i s barbanskim kancelarom Martinom Erjavcem/Rijavcem. Madona Giacomina (*moglie di miser Martin Eriavaz cancellier di Barbana*) bila je kuma njegovoj kćeri Valeriji Mariji (krštena 11. kolovoza 1582.). Kancelar je bio i u kumskoj vezi s Hieronimom Salgaredom, svojim pomoćnikom¹⁰⁵ u kancelariji. Pomoćnikova supruga Katarina Salgaredo bila je kuma njegovoj kćeri Eufemiji Orsini Quinzano (31. ožujka 1568.). Kumskim je vezama kancelar učvrstio svoj položaj i osigurao potporu među svim društvenim slojevima.

Zbog naravi svoje funkcije, kancelari su bili dobro upućeni u prava i obveze kapetana, a imali su uvid i u sva primanja feudalne jurisdikcije, u desetine, rad i primanja fontika i bratovština, u prihode i rashode uopće. Pored toga, bili su na izvoru informacija kad je riječ o svim kupoprodajnim ugovorima, zaduženjima i uopće poslovima žitelja na području jurisdikcije. Poduzimali su brojne transakcije za gospodare feuda, od nabave žita, sira, usoljene i svježije ribe te divljači do posluge koju su im slali u službu u Veneciju, a nerijetko su bili i posrednici prilikom ugovaranja službe kapetana odnosno nalaženja osobe koja će obnašati tu funkciju.¹⁰⁶ Sasvim je razumljivo da su na taj način kancelari imali svojevrsnu kontrolu nad čitavim feudom.

Kako je kancelar pored kapetana bio ključna osoba u feudu, njihova suradnja bila je od iznimne važnosti da bi feudalni posjed mletačkih patricija u Savičenti dobro funkcionirao. Obojica su redovito komunicirala s vlasnicima feuda u Veneciji (za neke su godine sačuvana gotovo svakodnevna pisma jednoga i drugoga Marinu Grimaniju ili Morosini Morosini) i izvještavali ih o svemu što se događalo, što šalju u Veneciju, cijenama žita, urodu vina, žita... Ta je korespondencija bila svojevrsni kontrolni kanal. Neusklađene priče kapetana i kancelara bile bi znak za uzbunu i reakciju gospodara feuda.

Kriza u odnosu kapetana i kancelara u izvorima se nazire tek 90-ih godina 16. stoljeća, a kulminirala je za vrijeme kapetana Gian Domenica Busata (1594. – 1596.) i tada već dugogodišnjega kancelara Bortolomija Quinzana.

Iz pisma kapetana Busata Marinu Morosiniju proizlazi da je kancelar Bartolomeo Quinzano svoj položaj mnogostruko zlorabio. Busato dužda obavještava

¹⁰⁵ Zabilježen je kao Quinzanov pomoćnik. ASV-GB, kut. 24, 8. 3. 1568. (Izjava kapetana da je župnik Blasio Sidineo, koji je izabran za rapskoga biskupa, tijekom svoje župničke službe u Savičenti bio samo četiri puta).

¹⁰⁶ Vidljivo je to iz korespondencije između kancelara i Marina Grimanija te kasnije Morosine Morosini. ASV-GB, kut. 11, 15, 39.

da kancelar djeluje iza njegovih leđa koristeći svoju ulogu posrednika u poslovima za Grimanijeve i radi na ostvarivanju vlastite koristi krijumčarenjem žitarica, životinja, vune i drva. Kapetan spominje konkretne situacije kad je za njegova izbijanja kancelar iskoristio situaciju i iz feuda prokrijumčario velike količine žitarica i životinja. Također, prema riječima kapetana, Quinzano je bio taj koji je podanike poticao na pobunu i podnošenje kapitula prilikom dolaska u Veneciju na svečanost povodom duždeva ustoličenja u travnju 1595., kao i na pobunu protiv kapetana.¹⁰⁷ Doista, mnogi kapituli koje su predstavnici Savičente predstavili u Veneciji spominju kapetane i neke njihove odredbe koje nisu htjeli prihvatiti.¹⁰⁸ Poseban problem u odnosu kapetana i kancelara bila je i šuma Presika. Kapetan piše duždu o drvima koja je Quinzano dao posjeći u Presiki, a otkup nije dogovarao s njim, nego s porečkim biskupom, koji je tada bio u vizitaciji u Savičenti, i na taj je način ošteti Grimanijeve novčano, ali na neki način i dolio ulje na vatru sukoba između biskupa i Grimanijevih oko vlasništva nad feudom. Prema Statutu, drva iz Presike moglo se sjeći samo uz kapetanovu dozvolu.¹⁰⁹ To je značilo da kapetan ima kontrolu nad šumom, a šumu su prema zapovijedi kapetana Busata trebali povremeno čuvati i stražari (*saltari*). U navedenom kapetanovu pismu duždu rečeno je da je Quinzanu posebno smetala odredba o čuvanju Presike i da mu je cilj bio ukinuti tu obvezu (Prilog 3). Treći kapitul koji su predstavnici Savičente podnijeli duždu 1595. odnosio se na čuvare koji su prema novim odredbama trebali čuvati i šumu, a to je bila obveza kavaljera i *officiale*.¹¹⁰ Odredba upućuje na razne prekršaje koji su se događali u Presiki i na potrebu njezine snažnije kontrole, osobito u ono vrijeme u godini kad se običavalo sjeći drva.

Kapetan je Quinzana optužio i za suradnju s *banditima*, kojima je pružao utočište i kojima se služio za krijumčarenje.¹¹¹ U tom je smislu posebno važnu ulogu igrao obližnji Dvigrad, u kojem je kancelar Quinzano imao kuću. Bio je to važan strateški punkt smješten blizu luke u Limu preko kojega se odvijalo krijumčarenje. Pored bandita, logistika za krijumčarenje bili su mu i konji, kojih je prema

¹⁰⁷ Usp. Danijela Doblanović Šuran, „Stanovništvo Savičente u ranome novom vijeku: crtice iz društvene i gospodarske povijesti ranog 17. stoljeća”, u: *Notabile Castrum / Castello ben munito e ornato*, ur. Josip Višnjić (Svetvinčenat: Općina Svetvinčenat, 2019), 81. U tom je radu navedeno da nije jasno o kojoj je godini riječ. Iz dodatnoga pregledavanja gradiva ustanovljeno je da je riječ o kapitulima predstavljanim 1595. kad su predstavnici Savičente bili u Veneciji na svečanosti povodom ustoličenja Marina Grimanija za dužda; Adank, „I Grimani di San Luca e le loro cose”, 267, bilj. 42.

¹⁰⁸ Adank, „I Grimani di San Luca e le loro cose”, 267, bilj. 42.

¹⁰⁹ Italija – Archivio di Stato di Trieste – fond Corte d'Appello, Statuto di Sanvincenti (samo kazalo Statuta). *Che non si possino esitare alberi della Preseca senza licenza del Capitano*, glava 161, fol. 44.

¹¹⁰ Doblanović Šuran, „Stanovništvo Savičente u ranome novom vijeku”, 81.

¹¹¹ Banditi (od tal. *bandire* – prognati) oni su koji su dobili kaznu progona iz vlastitoga mjesta ili općine, a ponekad i širega teritorija ili čak svih teritorija Mletačke Republike. O problemu progona i bandita vidi: Miroslav Bertoša, *Doba nasilja, doba straha. Vojnici-pljačkaši, seljaci-razbojnici i doseljenici-nasilnici u Istri 17. i 18. stoljeća* (Zagreb: Durieux, 2011), poglavlje: *Seljaci razbojnici i opasne skupine*, 251-494.

kapetanovim riječima imao mnogo i koji su neprestano činili štetu na Grimanijevim posjedima, ali bi nakon što bi bili uhvaćeni u šteti i dovedeni u kaštel vrlo brzo bili pušteni bez naplate kazne. Svoj je položaj kancelar iskoristio i u smislu stvaranja tzv. *soceda*,¹¹² što mu je koristilo za krijumčarenje mesa/životinja, a zbog toga je, prema kapetanu, posebno patila klaonica. Kapetan navodi da je Quinzano preko *soceda* posjedovao gotovo sve životinje u feudu. Drugu bi stranu u *socedi* (siromašne seljake) primorao da upravo njemu prodaju životinje, koje je onda dalje prodavao mesarima i trgovcima iz Udina, pa je *datio della beccaria*, koji se nekad davao u najam za više od 500 lira, 1595. dan za jedva 100 lira. U svoju je korist iskoristio i obvezu nabavke vune za izradu madraca za Grimanijeve. Izdao bi proglas da se sva vuna za izradu madraca treba prodati baš njemu te tako monopolizirao tu trgovinu. Čini se da je o većini tih poslova Busato izrazio svoje mišljenje i tako došao u sukob s moćnim kancelarom. A iz izvora proizlazi da ni njegov prethodnik, kapetan Priamo Guerra, nije bio u kancelarovoj milosti, pa je njegovo upravljanje feudom bilo kratkoga vijeka. Umro je u Savičenti, a Busato u svojem pismu duždu spominje glasine o tome da je kancelar zaslužan za njegovo trovanje (Prilog 3). Ispada da je dužina trajanja kapetanove službe bila blisko vezana za odnos s Quinzanijevima. Primjerice, ponovljena služba kapetana Zuan Francesca Gavarda (ugovor o službi na tri godine je iz 1582., a kapetan je bio još uvijek i u prosincu 1586.) sigurno je vezana uz njegov dobar odnos s kancelarom, jer su dvije obitelji bile i u kumskim vezama. Doista, u pismu u kojem kancelar piše Marinu Grimaniju o kapetanu Busatu, Quinzano spominje i bivše kapetane i osvrće se na odredbu o držanju dva konja koja je bila vezana za kapetane. Ističe da su kapetani Fanzago i Gavardo uvijek imali dva konja, nakon toga kapetani Guerra i Fino samo povremeno, a da je kapetan Busato posve dokinuo tu praksu, pa kad mu treba, konja posuđuje odnosno unajmljuje.¹¹³

¹¹² Sočede su bile ugovori koji su najčešće trajali tri ili pet godina, prema kojima su vlasnici stoku davali u najam, a zauzvrat trebali dobiti polovicu ili trećinu prinosa. Vidi: Slaven Bertoša, „Sočeda”, u: *Istarska enciklopedija* (Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2005), 735.

¹¹³ ASV-GB, kut. 39, Kancelarovo pismo duždu Marinu Grimaniju od 9. 11. 1595. ... *Non so che li Capitani passati habbino havuto altre utilità se noni l salario ordinario li da Vostra Serenità, legne per uso di casato, fieno per dui cavali e stara 24 di biava li quali tenivano, e til fattor nei servitii di Vostra Serenità se ne valeva di uno a suo piacer, conforme al obbligo fatto. Li è limitato quando cavalcano fori per qualche difficulta tra sudditi che habbi il capitano per la sua cavalcata soldi 40. Quando li Gastaldi delle Giesie, e li fonticari intaccano e nel far dei loro conti restano debitori, poer il statuto li è limitato per pena soldi 2 per lira et soldi 2 al Syndico. Di queste pene non se ne faceano conto e ne donavano la maggior parte. Ne sò che mai si habbino appropriate altre utilità. Erano obligati tenir dui cavali e li hano sempre tenuti, uni de qualiu se adoperava nei servitii di Vostra Serenità. Il quondam Fanzago, e Gavardo, li hano sempre tenuti. Il capitano Fino, et Guerra, hora si, hora non. Questo l'ha in tutto rimessa. Comprò un polledro con speranza di farvi grosso vadagna, ha fatto cattiva reuscita, e squasi che un giorno esso Capitano non si amazò volendolo cavalcar. Hora se'l vol cavalcar tuo cavallo ad'imprestido, e per servitio di Vostra Serenità bisogna o tor caval a nolo e torlo per communella, e li vicini mormorano. Io mai nin ne ho cavalcato se non miei proprii.*

Kapetanove riječi o Quinzanu i nedjela koja mu je pripisao možda su rezultat njihova neslaganja i reakcija na nešto raniju optužbu koju je kancelar prijavio vezano uz kapetana, koji je na kraju, prema odredbi Marina Grimanija, morao vratiti nezakonito prisvojen novac od naplata kazni (osuda od 21. studenog 1595.). No, ostaje činjenica da je obitelj Quinzano bila izrazito bogata te da se iz izvora može iščitati da kapetanove riječi imaju i neku podlogu. Iz korespondencije savičentskih kapetana s vlasnicima feuda proizlazi da je Quinzano imao kuću u Dvigradu. Busato u svojem pismu navodi da je tih godina (sredinom 90-ih 16. stoljeća) kuću izgradio drvom iz Presike (Prilog 1). U pismu upućenom Marinu Grimaniju posljednjega dana studenoga 1600. kancelar piše da je u Dvigradu, gdje će ostati još nekoliko dana zbog nekih svojih važnih poslova.¹¹⁴ Možemo nagađati koji su to bili kancelarovi važni poslovi u Dvigradu. Jesu li bili u vezi sa šumom koju je tamo posjedovao? Naime, iz Katastika gorivoga drva u istarskim šumama pod Venecijom koji je 1566. sastavio Fabio da Canal doznajemo da je Bartolomeo Quinzano imao šumu na dvigradskom području, i to „in confin di Valle”, u kojoj je te 1566. godine moglo biti posječeno „stroppe 50 di legne”, ali je predviđeno da će svakih pet godina biti moguće izvući njih 210. Canal je naveo i da je ta šuma od luke udaljena 4 milje.¹¹⁵ U jednome pismu Marinu Grimaniju iz prosinca 1595. kancelar pak govori o šumi svojega zeta koja nije mnogo udaljena od limske luke i iz koje može dobiti drva.¹¹⁶ Korespondencija Zuan Francescha Quinzana i Morosine Morosini otkriva da su Quinzanijevi u Dvigradu imali i ribnjak (*peschiera*), za koji su iz Presike dobili dozvolu posjeći 20 trupaca.¹¹⁷

Imajući na umu kapetanove optužbe, a uz informacije o svim Quinzanovim posjedima u Dvigradu, nameće se pitanje je li kancelar preko Dvigrada, uz pokriće posjedovanja šume na tom području, zapravo prodavao drva iz Grimanijeve šume Presika u Savičenti? Je li mu zato smetala kapetanova odredba o čuvarima Presike, čije su ukidanje, uz njegovu podršku, tražili delegati iz Savičente 1595. godine? Dvigrad je svakako bio prikladan strateški punkt preko kojega je kancelar mogao obavljati sve ono za što ga je kapetan Busato optužio.

Izvori potvrđuju i da je kapetanova optužba da kancelar surađuje s izgnanima (*banditi*) bila prilično utemeljena. Naime, u Savičenti je upravo tih godina postojao određeni broj izgnanih koji su bili povezani s uglednim pripadnicima društva. Primjerice, s jednim od sudaca, Alessandrom Gregorijem. Njegova su braća, šurjak i drugi dugo vremena harali tim prostorom i zanemarivali zabranu boravka na

¹¹⁴ ASV-GB, kut. 39, pismo od 30. 11. 1600. *che convengo star, tre o quattro giorni per miei servitii particolari importanti.*

¹¹⁵ Danilo Klen, „Katastik gorivog drva u istarskim šumama pod Venecijom sastavljen od Fabija da Canal, godine 1566.”, *Vjesnik HARIP* 11-12 (1966-1968): 46.

¹¹⁶ ASV-GB, kut. 39, 5. 12. 1595. *Havendo a core il servizio delle legne mi ha commesso Vostra Serenità ho trovato il mezzo di esser servito in alcuni boschi di mio genero che sono poco lontani dalla Marina.*

¹¹⁷ ASV-GB, kut. 11, Kancelarovo pismo Morosini Morosini od 28. 9. 1606.

teritoriju Savičente, a čini se da su imali zaštitu upravo u osobi kancelara i mogli iskoristiti napetu situaciju između najviših Grimanijevih službenika u Savičenti – kancelara i kapetana.¹¹⁸ Podijeljenost društva otišla je tako daleko da svećenik u jednom svojem pismu Marinu Grimaniju spominje gvelfe i gibeline.¹¹⁹

Na kraju je Bartolomeo Quinzano iz toga sukoba izašao kao pobjednik. Uspio je smijeniti kapetana koji mu je smetao i postaviti čovjeka kojega je sam odabrao.¹²⁰

Pred sam Busatov odlazak, i prije dolaska novoga kapetana Fina, kancelar u pismu Marinu Grimaniju zaziva ukidanje prakse prema kojoj kapetani sami imenuju glasnika i kavaljera, kao i druge službenike. U pismu od 14. veljače 1596. kancelar piše da su kapetan i glasnik (ironično ga naziva *quel gallant huomo di Marco Commendador*) postali nerazdvojni i da su njegovi smrtni neprijatelji.¹²¹

Bartolomea Quinzana u kancelariji je naslijedio Vincentio Quinzano (spominje se u izvorima 1603. i 1604.) i naposljetku 1606. i 1607. Zuan Francesco od Iseppa od miser Bortola, Vincenzov brat.¹²² Vjerojatno je on bio kancelar do dolaska Comina – u pismu kapetanu Angioliniju od 21. travnja 1608. *dogaressa* Morosina kaže da kancelar traži 20 *carra de legna* kao što su to običavali dobiti njegov otac i brat koje je naslijedio.¹²³ Korespondencije na liniji kancelar – Venecija za razdoblje do 1610. nema. Postoji samo ona između kapetana Marija Angiolinija i Morosine Morosini. Zanimljivo je da je kapetana Angiolinija predložio kancelar Zuan Francescho Quinzan, a osobno ga je poznavao i bio je s njim gotovo obiteljski povezan. Naime, 48-godišnji Mario Angiolini, koji je tada živio u Buzetu, bio je šurjak njegova tasta Angela Pinca. Bio je oženjen, ali nije imao djece i imao je dobre prihode (600 škuda godišnje), a čitav je život radio kao kancelar.¹²⁴

U svibnju 1610. kancelariju je preuzeo Zuan Giacomo Comin.¹²⁵ I on se dugo zadržao na kancelarskoj dužnosti. Kao kuma na vjenčanju njegova se supruga Julija pojavljuje 26. svibnja 1627., a navedena je kao supruga *del Magnifico Signor Gio Giacomo Comin canceliero di San Vincenti*. Vjerojatno su članovi obitelji Quinzano i dalje imali pretenzije na kancelariju ili na kuću u kojoj se nalazila jer se u katastiku dokumenata obitelji Grimani iz 1675. pod rednim brojem 75.

¹¹⁸ Problem frakcijskih sukoba u Savičenti baš u vrijeme kad je Marin Grimani postao duždem obrađen je detaljno u: Doblanović Šuran, „Seksualno nasilje u ozračju straha”.

¹¹⁹ Doblanović Šuran, „Seksualno nasilje u ozračju straha”, 66, 69.

¹²⁰ ASV-GB, kut. 39, Kancelarovo pismo Marinu Grimaniju od 9. 4. 1596. (Bortolomio Quinzano u Kopru dogovara s Antonijem Finom preuzimanje kapetanske funkcije u Savičenti).

¹²¹ ASV-GB, kut. 39, Kancelarovo pismo od 4. 2. 1596.

¹²² Korespondencija između kancelara i Marina Grimanija, odnosno kancelara i Morosine Morosini. ASV-GB, kut. 11, 15, 24 i 39.

¹²³ ASV-GB, kut. 39, Kopija Morosinina pisma kapetanu od 21. 4. 1608.

¹²⁴ ASV-GB, kut. 11, *Carteggio 1606-1607*, Pismo od 28. 5. 1606.

¹²⁵ ASV-GB, kut. 39, Pismo od 20. 5. 1610.

navodi kriminalni proces protiv Giulija Quinzana u korist kancelara Comina (14. studenog 1619.).

Obitelj Quinzano, barem jedan njezin dio, ostala je u Savičenti i nakon što su prestali obnašati službu kancelara. U popisu žitelja Savičente i okolnih sela koji su 1613. proveli Barisoni i Bertelli (Morosinini službenici poslani u Savičentu da sastave izvješće o stanju u feudu) navedena su tri kućanstva Quinzanijevih: *signora* Domenega Quinzano (udovica Zuan Franceschova), koja je živjela s jednom kćeri i dvoje pomoćnika, kućanstvo njezine šurjakinje, Zuan Franceschove sestre i Bartolomeove kćeri, udovice Eufemije Soardo¹²⁶ i njezine sluškinje, te zajedničko kućanstvo Giulija i Quinzana Quinzanija.¹²⁷ Dugotrajna kancelarijska služba obitelji Quinzano priskrbila je sigurno i znatne prihode, pa su Barisoni i Bertelli gospođu Quinzano naveli kao jako bogatu.¹²⁸ U matičnim knjigama umrlih Savičente koje su sačuvane od 1668. nema upisa vezanih uz prezime Quinzano. Vjerojatno su posljednji muški pripadnici te obitelji koji su zabilježeni u popisu 1613. umrli bez nasljednika. U svjetlu toga saznanja, pomalo je zbunjujuća informacija da je lijevi bočni oltar u župnoj crkvi u Savičenti s oltarnom palom Palme Mlađe-ga „Bezgrešno začecé sa sv. Rokom i sv. Sebastijanom” bio vezan upravo uz obitelj Quinzano, a nad njim su, prema biskupskim vizitacijama, imali juspatronat od 40-ih godina do kraja 17. stoljeća.¹²⁹

Zaključna razmatranja

Službe kapetana i kancelara bile su ključne za dobro funkcioniranje feudalnoga imanja u Savičenti, najprije Morosinijevih, pa od 1560. Grimanijevih. Obnašatelji obiju službi gotovo su svakodnevno slali pisma gospodarima feuda u Veneciju. Bio je to svojevrсни mehanizam kontrole, odnosno provjere njihova rada, i tek se krajem 16. stoljeća, upravo u vrijeme kad Marino Grimani postaje dužd, u Savičenti događa posvemašnja podjela društva za koju su dobrim dijelom bili zaslužni kancelar i kapetan. Sudski procesi vođeni u to vrijeme, kao i brojna pisma razmijenjena na relaciji Savičenta (kancelar i kapetan) – Venecija (Marino Grimani i Morosina Morosini) svjedoče da se podjela dogodila zbog nekoliko muškaraca prognanih iz Savičente koji kaznu nisu poštovali i koji su nalazili zaklon

¹²⁶ BAP-ZMK, Matična knjiga vjenčanih Savičente (1588. – 1674.): 10. srpnja 1591. *madona Eufemia* (krštena 31. ožujka 1568.) od *signor Bortolomea* sklopila je brak sa *Signor Francesco Suardo da Valle* (Matična knjiga čuva se u Biskupijskom arhivu u Poreču, a u digitalnom je obliku dostupna u Državnom arhivu u Pazinu).

¹²⁷ Doblanović, *Žrvanj života*, 256.

¹²⁸ Doblanović Šuran, „Stanovništvo Savičente u ranome novom vijeku”, 85.

¹²⁹ Višnja Bralić et al., *Slikarska baština Istre: djela štafelajnog slikarstva od 15. do 18. stoljeća na području Porečko-pulske biskupije* (Zagreb; Rovinj: Institut za povijest umjetnosti; Centar za povijesna istraživanja / Centro di ricerche storiche, 2007), 456.

kod rođaka i kumova, te svrstavanja na njihovu stranu ili pak na stranu žrtava njihova nasilja. Važnu su ulogu u čitavoj priči imali kapetan i kancelar, koji su zauzeli suprotne strane.

Kancelarija je od svojega osnivanja bila u rukama obitelji Quinzano i prenosila se s oca na sina, a kapetani su se mijenjali. U službi su bili pet ili tri godine i često se opet vraćali na kapetanski položaj nakon nekoliko godina izbjivanja iz mjesta. Jedan od oblika stvaranja veza između kapetana i kancelara bila su kumstva na krštenju. S obzirom na poznavanje feuda i narav službe koju su obavljali, kancelari su bili ti koji su zapravo upravljali feudom. Čini se da je trajanje kapetanove službe odnosno ponovno potpisivanje ugovora za mjesto kapetana vezano uz odnos koji su imali s kancelarom. Izvori pokazuju da su kancelari uživali potpuno povjerenje obitelji Morosini i Grimani, oni su bili ti koji su predlagali osobe za mjesto kapetana, pregovarali s njima i dogovarali angažman. Povjerenje Grimanijevih prema kancelaru Bortolu Quinzanu prvi je put narušeno krajem 16. i tijekom prvih godina 17. stoljeća, pa na kraju kancelariju preuzima netko izvan obitelji Quinzano.

Zahvaljujući naravi svoje službe, kancelari su imali mnogo manevarskoga prostora za zaobilaženje propisa i ostvarivanje dobiti nauštrb feudalnih gospodara, a najviše je to došlo do izražaja za vrijeme Bortola Quinzana u drugoj polovini 16. stoljeća. Stvaranjem čvrstih veza s mnogim stanovnicima, od uglednih službenika do običnih seljaka, Quinzano je otvorio prostor za brojne djelatnosti na rubu ili izvan zakona.

PRILOZI

Prilog 1. Ugovor o postavljanju kapetana Fanzaga, 1562.¹³⁰

Io Marin Grimani del Colmissimo miser Hieronimo R. e procurator cosi per nome mio come de miser Almore mio fratello conduco al servitio nostro miser Bartholomio Fanzago per Capitanio del Castello nostro de San Vincenti per anni cinque quali stiano principiar dal giorno che l'andara a far la residentia in ditto luogho con obligation de far residentia in ditto nostro Castello et con li oblii che hanno hauti li capitani pasati suoi antecessori et che esso miser Bortholo altre volte era solito haver in dito loco nostro et come ancho più particolarmente al suo andar de li li sara dato in comissione et di più sia il sopradetto miser Bortholo obligato far et far far tute le cose appartenenti alla Fatoria nel Castel de San Vincenti et suo Territorio come al presente fa Nicolo Fattor nostro in dito loco tenendo particular conto delle nostre Intrade cosi per conto di decima come di altro per doverne render conto ad ogni nostro beneplacito mandando de qui La cassa delle Intrade et spese di mese in mese. Li pevero per suo salario a rason de anno Ducati cento e cinquanta da L 6 soldi 4 per ducato da esser pagati in [?] cioe ogni mesi quatro la rata avanti et di più tante legne quante faranno bisogno all'uso ordinario di casa sua le quali gli saranno condote da quei fidelissimi secondo l'obligo loro. Et anco tanto feno et stara ventiquatro di biava da cavallo per mantener duie cavalature. Et per chiarezza de l'una et l'altra parte la presente scrittura sara sottoscritta dal sopradetto miser Bortholo Fanzago.

1562. 21. marzo. In Venetia.

Io Marin Grimani del colmissimo miser Hiermolao affermo ut supra.

Prilog 2. Ugovor o postavljanju kapetana Fina, 1596.¹³¹

[1r]

Copia

1596 Adi 26 giugno, In Venetia. Nel nome del salvator nostro M. Giesu Christo

Se dichiara per la presente scrittura come il serenissimo Prencipe DD. Marino Grimani Signor del Castello di San Vicenti, il quale sottoscriverà di mano propria conduce al suo servitio Il spetabile et eccellente miser Antonio Fino dottor e Cavallier e Cittadino di Capod Istria per Capitanio del Castello di San Vicenti per anni tre prossimo venturi, li quali doverano precncipiare il giorno che lui andera a fare la rresidentia con la fameglia, e robba sua in detto Castello, con

¹³⁰ ASV-GB, kut. 31.

¹³¹ ASV-GB, kut. 8.

obligatione espressa di farvi la residenza et sopra tutto con espresso patto di non fare mercantia ne di biave ne di altro, ne comprar in quella nostra Giurisdictione per conto de altri sia chi cia si voglia, ne biave ne alcun'altra sorte di cose, e con obligo et cargo che hanno havuto gl'altri Capitanei passatti suoi precessori, ben noto a' lui per esser stato altre volte a quel governo. Dovendo havere per suo salario a raggione di anno ducati centocinquanta, cioe D. 150 da L 6 soldi 4 per ducato da essere pagati in ratte tre cioè ogni se mesi una rata, e di più tante legne quante faranno bisogno all'uso ordinario di Casa sua esserle condute secondo l'ordinario da quei sudditi et stara venetiani ventiquattro di vena et il fieno che è per li prati e possessioni di sua serenità nelli suoi servitii. Con dechiaratione espressa che la mitta delli sopradetti ducati centocinquanta a lui come di sopra promessi li siano

[1v]

consignati e dati da sua serenità insieme con la mitta della vena sopraditta, e l'altra mitta de ditti danari e 'vena si farà dare dal Reverendissimo Vescovo di Parenzo quale è obligatto pagare la mittà del salario di esso Capitano come la fatto alli Capitani passatti giusta l'obligo suo. Et in fede della verità Io Francesco Sert[...] lo scritto fatto due simili scritte le qualli seranno sottoscritte dalli sopradetti, alli quali resterà in mano una di dette scritte per uno.

Noi sopraditto di man propria.

Antonio Fino Dottor, Cavalier et Capitano di man propria.

Prilog 3. Kapetanovo pismo Marinu Grimaniju, 1595.

Serenissimo Prencipe Signor et patron dignissimo di San Vincenti, et colendissimo Signor

È accresciuta à tanto eccesso la superbia et arrogantia di miser Bortolomio Quinzan Cancelaro della Serenità Vostra in questo Castello, et con tanta auctorità, rispetto alle sue molte ricchezze, che facendosi lecito tutte le cose che gli vano per fantasia, delle quali narrero a Vostra Serenità qui gran parte. Ha havuto questo galant homo ardire Domenica che fù li 3 del presente mese di Dicembre, non contento ne ben satio della coniura fatta con certi di questa terra con sollevamento di questo popolo, che tutta attende non ad altro che al dishonore et alla ruina di me povero et humilissimo et devotissimo servo di Vostra Serenità. Si come (quando della sua benignità mi sara concesso) le faro toccar con mano, non contento dico di cosi mala operatione contra di me parendoli, che tardasse tropo a satiar il suo mal desiderio, ha havuto ardire di venirsene in castello nella Camera dove havevo desinato et ivi con animo tutto infetonito at altiero contra di me, havendomi dimandato conto de certe condanne scosse et spese in castello, et io mostrandoli prontamente esso conto, mentre che io volevo cavarli la copia

di esso, porgendomi detto miser Bortolomio con parole tropo licentiose al quale havendoli io colla mia solita humiltà et modestia risposto, che se l'haver io fatto quelle spese che toccava a lui mel castello era errore, lui doveva a quel tempo avertirmelo et non lassarmi cascar in questo errore, se pero si può chiamar errore, per dovermi poi guardar a farmi querelar come ha fatto di questo, et d'altro appresso Vostra Serenità, questi tutto indivolato è stato di tanto e tanto ardire, che ha proferto contra di me

[1v]

che pur rapresento per la Serenità Vodstra et rapresenterò fino che piacerà alla sua benignità il loco di Capitanio, parole, che mi arossisco di scriverle a Vostra Serenità. Mi ha in somma sfazzatamente detto, et replicato più volte che io mento per la golla, dicendomi, io son piu homo da ben di te et tu te ne menti per la golla; replicando dico dette parole piu volte facendo una tanta violenza al castello et al rappresentante di Vostra Serenità cosa forse non piu successa mai in questo loco. Causando un scandalo grandissimo in questa terra con maraviglia di ognuno d'un tanbto ardire. Il quale non pentendosi di cosi mala operatione andando su la piazza sotto li balconi del castello per maggior sforzo passeggio tutto il resto del giorno, tutto vanaglorioso et altero con molta maraviglia et mormoratione di questo popolo. Io subito fatto chiamar il suo coadiutor de Canceleria et uno di questi spetabili Iudici ho fatto da loro formar processo dalla cui copia che inclusa nelle mie lettere mado alla serenissima Dogaressa potrà Vostra Serenità conoscer questa verità et poi la offesa è fatta a lei, a lei anco l'aspettera a farne il debito resentimento.

Et si bene il Cancelario è molto ben conosciuto et dalla Serenità Vostra et dalla Serenissima et colmissima Dogaressa, non restaro di darle raguaglio tra le molte sue cattive operationi, di quelle che asprò. Ne si meravigli Vostra Serenità ch'io habbi tardato tanto a far questo officio, perche io son restato parte per mia natural inclinatione, che non e porto inclinata al mal operar, ma piuttosto a soportar con pacienza le ingiurie et al perdonarle, et parte, et questa è la seconda, per non turbar l'animo della Serenità Vostra purtropo occupata nei gravissimi pesi della sua Gloriosissima Republica con querele, sperando pur, che questo dovesse mutarsi.

[2r]

Ma pui che son sforzato e per difesa dell honor mio, che costui tanto si affatica di tormi, et per per questa cosi nova et cosi notevole ingiuria fatta, non a me ma a Vostra Serenità supplico con ogni prestante et humil affetto Vostra Serenità a dignarsi di ascoltarmi volentieri et colla solita sua benignità, assicurandola ch'io sento maggior affanno del despiacer che è per haverne la serenità vostra, che del mio proprio et mi cresa pur Vostra Serenità che le cose che io le affermero per vere saranno vere perche so io de vera scientia delle altre poi bisognerà certificarsi con formatione de processi et per dar principio.

Bortolomio Quinzan ha fatto queste due (per mio giuditio) importantissime cattive operationi, l'una che havendo havuto da me legni della Preseca che non mi raccordo la quantità, per fabricar una sua casa alli Dui Castelli non si è curato di far mercato di essi legni con me, ma con occasione che Monsignor Illustrissimo Vescovo fù in visita in questo castello, tratto et concluse il marcato di legni con lui, ponendo con questi mezi la giurisdiction di Vostra Serenità in man del vescovo. Et questo affermo a Vostra Serenità esser vero con mio iuramento perche allora detto Quinzan me l'ha confessato di propria boca.

Il Quinzano è stato lui, che ha sollevato il popolo di San Vincenti si a venir a domandar Capitulationi a Vostra Serenità come à far suppliche contra di me è mentre mi ho dolesto con lui di questo, lui mel'ha confessato, et specialmente sopra il Capitolo di levar l'obbligo a Saltari di custodir la Presseca, dicendo di voler spender tutto quello che lui ha et li propri figlioli per levar via detto obbligo alli saltari, si ben lui ha consigliato et scritto il proclama di propria mano, minacciando anco che quando Vostra Serenità non vorrà essaudirli, di voler andar a Roma [2v]

A piedi di Sua Santità. Et questo io giuro à Vostra Serenità con solenissimo iuramento di haverlo sentito à proferire à me dalla propria bocca di miser Bortolomio Quinzan. Da che puo comprender Vostra Serenità quanto egli sia fidel sudito e ... come fà professione.

Quando io fui a Venezia à tempo della felicissima creatione di Vostra Serenità¹³², miser Bortolomio Quinzan che era stato lassato da me vicegerente, servendosi all'occasione, come è stato sempre suo solito, prima ha desertado tutto il territorio di San Vincenti e lochi circumvicini di capreti, agnelli et altri animali mandandoli tutti a Venezia con grandissimo danno del loco et nel medesimo tempo ha mandato ai Do Castelli gran quantità de biava tratta tutta da San Vincenti et territorio delle quale ne ha poi mandata gran quantità a Venezia con quella del fontego sopra di che formandosi processo si trovera la verità.

Essendo io andato il giorno di Simeon a basar la mano all'Illustrissimo Signor Almore Tiepolo Capitanio di Raspo meritissimo mio antiquissimo Signor et patron che mi conosce per homo ben, servendosi il Quinzan di guesta occasione, mentre si diceva la messa grande, et che tutti erano in chiesa, fece condur et fù visto a passar per la piazza, molti cavalli con somme de biave alla volta delli Doi Castelli, che cosi mi è stato affermato da persone da bene.

Il Quinzano ha comprato da suditti molte biave contra le proclame et non dimeno, al descriver delle biave ch'io feci per la terra, ne ho trovata pochissima quantità perche lui la fa condur dai suditti alli Doi Castelli.

¹³² Marino Grimani izabran je za dužda 26. travnja 1595. Svečano je ustoličen 4. svibnja 1595.

Si dice anco che'l continui pure nelle sue soccede in farsi pagar l'affitto proibito per li ultimo ordini di Sua Serenità.

Ne si prendi meraviglia Vostra Serenità che'l suo datio della beccaria, che soleva affitarsi

[3r]

L 500 et più all'anno, hora sia cosi avvilito, havendosi quest'anno havuto fatica di arivar a L 100 poiche tutto è causato per le mercantie del Quinzano, il quale essendo patron de quasi tutte le socede et animali di questo territorio vende essi animali alli beccari et mercanti da Udene sotto color che siano animali d'altri territorii et di questo si potra formar processo.

Miser Bortolomio Quinzan, che ha sempre bisogno di persone che aiutino a far li suoi contrabandi si de biave, come d'animali, li quali si fanno in tempo di notte, si serve de molti banditi di questo et altri territorii a quali da sempre recapito, si alli Doi Castelli, come in San Vincenti havendo tra gl'altri gia giorni 15 in circa dato recapito in casa sua qui in San Vincenti ad un Piero Vesentin bandito definitivamente di questo loco per ladro, di che si può certificarsi colla formation del processo.

Et perche ogni anno occorre per Vostra Serenità comprar della lana per far stramazzi, servendosi il Quinzan di questa occasione come homo accorto, fa far un proclama, che niuno non possi vender lana, se non a lui, et se la far portar tutta a casa sua à questo modo facendosi solo patron della mercantia delle lane con danno et mormoration di questo popolo. Questo lo affermo io à Vostra Serenità perche havendolo di cio ripreso, et intendendo io che le lane che si compravano per Vostra Serenità si portassero in Castello per schivar la fraude, et levar i sospetti, lui Quinzano non volse acconsentire, dicendo che sempre haveva ricevute le lane in casa sua.

Miser Bortolomio Quinzan, che tien molta quantita de cavalli, et altri animali che tutto il giorno et la notte vano facendo danni ora a questo, et ora

[3v]

A quello, et specialmente nelli lochi et seminati del sozzal della Serenità Vostra et nelle vigne, se qualche volta dalli saltari vien menato in corte alcuno de suoi animali, il che è stato molte volte, con propria autorità et senza rispetto della giustizia fà levar de corte essi animali senza mai pagar ne bezzo ne bagatin de danno villaneggiando et saltari et quelli che hanno ricevuto li danno di che si potrà formar processo.

Li Quinzani padre et figlioli portano pubblicamente arcobusi a Cavallo et a piedi, et pistolle, tiraneggiando colla loro molta auttorità tutto il povero loco et ettritorio di che si puo formar processo.

Insomma il Quinzano è arrivato a tal colmo di superbia et auctorità havendosi fatto patron de quasi tutti li haveri et sustanze de questi poveri suditti, alli quali per esserli tutti debitori fa fare et dire cio che vuole, che nell' essecutione dell'ordine di Vostra Sewrenità che benignamente ordina che sia publicato al consiglio che gli agravati da me indebitamente debbano venire a dar nota alla Canceleria, lui et suo figliolo l' à solevato tutto il popolo, contra di me sforzandoli ad andar anotarsi in Canceleria et a dir tutto quello che a loro è piaciuto. Si come di questo solevamento fatto da loro mi offerisco sempre di provarlo alla Serenità Vostra, alla quale non credo che sia per piacere un simil officio.

Questo mi è parso di scrivere et notificar con quella humiltà che mi si conviene alla serenità vostra, si bene vene sono delle altre molte che nella formation de processi si scovrirano assicurando la vostra serenità che costui e la total ruina et destrution de San Vincenti. Ne mi par di tacer quello anco che si dice per la terra, che il quondam Magnifico Guerra Capitanio sia stato attossicato per opera sua.

[4r]

Non voglio tacer neanche questa, et la so per relatione fattami da persone da ben di questa terra, et adesso, et per lo passato, che detto Quinzano col quale conferiva qualche proclama od altro, mi consigliava à far à modo suo, et poi andava nella publica piazza et loza à solevando il popolo contra di me, persuadendoli che non dovesse soportar quelle provisioni che io havevo fatto per suo consiglio, come fu anco quella dell'oblogo delli saltari di custodir la Presseca fatta di suo consiglio come si sopra ho prenarrato.

Il Quinzano consuma più legne lui della Presseca per uso di casa sua che non faccio io tre volte nel castello, perche dopo che ha havuto licenza da Vostra Serenità che io li conceda legne de quelli albori che si vendono, sotto coperta d'un carro ò doi che lui adimanda ne da carrzar quanti a lui pare. Ne alcuno ardisce di demandarlo ne di questa ne di altra operatione per essersi fatti cosi potente tirani di questa terra.

Di tutto questo che con molto mio dispiacer ho scritto alla serenità vostra mosso dalle cause dette, son sicuro che Vostra Sewrenità trovera la verità et d'aventaggio, quando la si risulterà di far formar processo. Dache la comprendera che io son perseguitato dal Quinzano, il quale opera non con bon fine, ma per sua mala natura, che non pou conservarsi in pace colli capitani, et che non pou veder nessun capitanio in San Vincenti, poiche questo solo li manca per esser assoluto patron et disponer a suo modo di questo loco, si come meglio comprende la molta sapienza della serenità vostra che non so dirlo io. Con che facendo fine nella benigna sua gratia tutto prostrato me le raccomando.

Neobjavljeni izvori

Hrvatska – Biskupijski arhiv u Poreču – fond Zbirka matičnih knjiga (BAP-ZMK).

Hrvatska – Državni arhiv u Pazinu – fond 429 – Zbirka matičnih knjiga (HR-DAPA-429-ZMK).

Italija – Archivio di Stato di Trieste, Trst – fond Corte d’Appello.

Italija – Archivio di Stato di Venezia, Venecija – fond Grimani di San Luca (ASV-GSL).

Italija – Archivio di Stato di Venezia, Venecija – fond Grimani e Barbarigo (ASV-GB).

Objavljeni izvori i literatura

Adank, Maria. „I Grimani di San Luca e le loro cose: potere, identità, relazioni sociali, lusso. Cultura materiale in un contesto familiare dell’élite veneziana tra XVI e XVII secolo”. Doktorska disertacija, Università di Pisa, 2021.

Banić, Josip. *Istarski kašteli. Osluškujući svjedoke minulih stoljeća. Povijesna putanja srednjovjekovnih kaštela*. Pula: Istarska županija, 2022.

Bertoša, Miroslav. *Doba nasilja, doba straha. Vojnici-pljačkaši, seljaci-razbojnici i doseljenici-nasilnici u Istri 17. i 18. stoljeća*. Zagreb: Durieux, 2011.

Bertoša, Slaven. „Sočeda”. U: *Istarska enciklopedija*, 35. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2005.

Bertoša, Slaven. „Tri oporuke barbanskih plemića (16. i 17. st.)”. *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest* 37 (2005), br. 1: 391-398.

Bralić, Višnja; **Pelc**, Milan, ur. *Slikarska baština Istre: djela štafelajnog slikarstva od 15. do 18. stoljeća na području Porečko-pulske biskupije*. Zagreb; Rovinj: Institut za povijest umjetnosti; Centar za povijesna istraživanja / Centro di ricerche storiche, 2007.

Čelić Višnjić, Sandra. „Castello di San Vincenti u razdoblju od 1467. do 1614. godine”. U: *Notabile Castrum / Castello ben munito e ornato*, uredio Josip Višnjić, 62-79. Svetvinčenat: Općina Svetvinčenat, 2019.

De Franceschi, Camilo. „Il Comune polese e la Signoria dei Castropola [treći dio]”. *Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria* 19 (1903): 147-227.

Doblanović, Danijela. *Žrvanj života. Stanovništvo Savičente od početka 17. do početka 19. stoljeća*. Zagreb: Srednja Europa, 2017.

Doblanović Šuran, Danijela. „Stanovništvo Savičente u ranome novom vijeku: crtice iz društvene i gospodarske povijesti ranog 17. stoljeća”. U: *Notabile*

Castrum / Castello ben munito e ornato, uredio Josip Višnjić, 80-97. Svetvinčenat: Općina Svetvinčenat, 2019.

Doblanović Šuran, Danijela. „Seksualno nasilje u ozračju straha: Savičenta na izmaku 16. i početkom 17. stoljeća”. U: *Corpus, carnalitas...: o tijelu i tjelesnosti u povijesti na jadranskom prostoru. Zbornik radova 10. Istarskog povijesnog biennala*, uredile Marija Mogorović Crljenko i Elena Uljančić, 58-76. Poreč: Zavičajni muzej, 2023.

Doblanović, Danijela; **Mogorović Crljenko**, Marija. „Godparents and Marriage Witnesses in Istria from the Fifteenth to the Seventeenth Century”. *Dubrovnik Annals* 21 (2017): 9-29.

Facchinetti, Antonio. „Degli Slavi istriani”. *L'Istria*, (Trieste), 17. 4. 1847., 102-106.

Gašparović, Vjekoslav. *Kameni blizanci. Kontinuirani ponoćni sati u Savičenti i Dvigradu*. Rovinj: Vlastita naklada, 2022.

Gigante, Silvino, prir. „Regesti e documenti relative alle famiglie di Duino e di Walsee”. *Fiume. Rivista della Società di studi fiumani in Fiume* 15-16 / 18 (1937-1938 / 1940): 3-130.

Jelinčić, Jakov; **Lonza**, Nella. *Statut dvigradske općine*. Pazin; Kanfanar: Državni arhiv u Pazinu, 2007.

Joksimović, Milena, ur. *Visitatio apostolica Diocesis Polensis A.D. MDLXXX*. Pazin; Poreč; Pula: Državni arhiv u Pazinu; Porečka i pulska biskupija; Istarska županija, 2023.

Klen, Danilo. „Katastik gorivog drva u istarskim šumama pod Venecijom sastavljen od Fabija da Canal, godine 1566.” *Vjesnik HARIP* 11-12 (1966-1968): 5-88.

Kos, Milko. „Jedan urbar iz vremena oko 1400. o imanjima Devinskih i Walseeovaca na Kvarneru”. *Vjesnik HARIP* 3 (1956); 3-20.

Krizmanić, Attilio. „Gli stemmi di Barbana”. Istra on the Internet – Cities, Towns and Hamlets – Barban (Barbana)Pola CDU 929.6(497.5Barbana). https://www.istriamet.net/istria/towns/barban/krizmanic_stemmi.htm.

„Notizie storiche su Barbana”, *La Provincia dell'Istria* (Kopar), 1. 12. 1876., 1947-1948.

„Paolo Morosini”. U: *Dizionario bibliografico Treccani*. Pristup ostvaren 5. 12. 2022. www.treccani.it/enciclopedia/paolo-morosini_%28Dizionario-Biografico%29.

Predelli, Riccardo, ur. *Libri commemorativi della Repubblica di Venezia*, svezak VI, knjiga 18. Venecija: R. Deputazione Veneta di Storia Patria, 1903.

Radossi, Giovanni. *Monumenta heraldica Iustinopolitana. Stemmi di rettori, di famiglie notabili, di vescovi e della città di Capodistria*. Rijeka; Rovinj; Trst: Unione italiana; Centro di ricerche storiche; Università popolare, 2003.

Zannini, Andrea. *Venezia città aperta. Gli stranieri e la Serenissima XIV-XVIII sec.* Venecija: Marcianum Press, 2009.

*Danijela Doblanović Šuran**

In the Chancellor's Shadow: Officials of the Morosini and Grimani Families in Savičenta from the Late 15th to the Early 17th Century

Summary

Based on the extensive correspondence between the feudal lords of Savičenta (the Morosini and Grimani families) in Venice and their officials, chancellors and captains in Savičenta, as well as various other sources (court proceedings, reports, contracts, statutory provisions, etc.) stored in the Grimani e Barbarigo collection in the State Archives (Archivio di Stato) in Venice, this paper sheds light on the role and activities of the captain and the chancellor, as well as their relationship. Special emphasis is placed on the godfather ties between the families of the chancellor and the captain, as well as the moments and reasons for their conflicts. While the captain's term was relatively short (initially five, later reduced to three years), the chancellery was firmly held by the Quinzano family for over a century. The position was passed down from fathers to their sons. The long mandate of the chancellor allowed members of this prominent family to accumulate wealth, often at the expense of the feudal lords. This aspect of the Quinzano family's activities is specifically analysed, including the reasons for their conflicts with the captains and the numerous connections they established to secure a solid base among prominent community members, as well as ordinary people, farmers, and live-stock breeders.

Keywords: Savičenta, Grimani, Morosini, captains, chancellors, Quinzano family, 16th and 17th centuries

* Danijela Doblanović Šuran, Department of History, Faculty of Humanities in Pula, Juraj Dobrila University of Pula, Ivana Matetića Ronjgova 1, 52 100 Pula, Croatia, E-mail: danijela.doblanovic.suran@unipu.hr